

La Géorgie
Indépendante
Revue mensuelle
JANVIER
1935—N° 109

იანვარი
1935 წ.
№ 109

დასავლეთ-აღმოსავლელი საქართველო

ს ა ქ ა რ თ ვ ე ლ ო ს პ ო ლ ი ტ ი კ უ რ ი პ ა რ ტ ი ე ბ ი ს ო რ გ ა ნ ო .

შ ი ნ ა ა რ ს ი :

მეთაური—1934 წლის ჯამი.
მ. წულუკიძე—მგოსანი.
კომანდო—კავკასიის პაქტის გამო.
კმ. დედმთათიძე—შოთა რუსთაველის გარშემო.
მ. უ.—ჩვენი ეკონ. პერსპ. და კონფედერ. პაქტი.

გქ. თაყაიშვილი—პავლე იოს. თუმანიშვილი.
ნაური—წერილი ამერიკიდან.
ასლან—ორიოდე სიტყვა აჭარაზე.
ხ. შავიშვილი—ახალი ფრანგული წიგნები საქ—ზე
წერილები რედაქციის მიმართ. და სხვ.

1934 წლის ჯამი

ჩვეულებრივს წლიურ მიმოსილვას ჩვენ ვიწყებთ საარის პლებისციტით, თუმცა თარიღის მიხედვით — 13 იანვარი—იგი უნდა მიეთვალოს ახალ წელს. და ეს იმიტომ, რომ პლებისციტი არსებითათ წარმადგენს წინა წლებიდან დარჩენილ, საფრანგეთის და გერმანიის ურთიერთობის დამრღვევ, უკანასკნელ მწვევე სადაო კითხვის საბოლოო გადაჭრას. გადასჯრა დავა თავისუფლათ საარის ნახევარ-მილიონ უფლებამოსილმა მოქალაქემ. ერთა ლიგის საბჭოს ხელმძღვანელობით და ოთხი არადაინტერესებულ სახელმწიფოს სამხედრო ნაწილების გარანტიით.

საარის პლებისციტი განსაკუთრებით მნიშვნელოვანია და ძვირფასი ჩვენთვის. ერთის მხრით, მან დაგვიმტკიცა ყველას, რომ ერის სვე-ბედის გადაწყვეტის დროს შინა-პარტიული, სოციალ-პოლიტიკური სხვადასხვაობა და უთანხმოება უკან უნდა ჩამოდგეს და ადგილი დაუთმოს საერთო სამშობლოს სამარადისო ინტერესებს. მეორეს მხრით, საარის მავალითი მკვეთრი იარაღია ჩვენს, და საბჭოთა კავშირის ყველა ჩაგრულ ერთა, ხელში, თუ მას მარჯვით მოვიხმართ, რა თქმა უნდა, ჩვენი ძირითადი დავის მოსკოვთან მშვიდობიანათ გადასაჭრელათ. თვით ლიტვინოვიც იძულებული შეიქნა ერთა ლიგის საბჭოში მიელოცნა გერმანიისათვის ეს გამარჯვება, რადგან «საარის პლებისციტმა—სიტქვა მან—განასახიერა ერთა თვითგამორკვევის პრინციპი». მოსკოვიტები, რა თქმა უნდა, თავისთვის სავალდე-

ბულად არ სთვლიან ამ პრინციპს, მაგრამ მათი პოტენტოტური მორალი ერთია, ხოლო საერთაშორისო კონიუნქტურა—მეორე, ჩვენც ამ უკანასკნელს უნდა შევეფუარდოთ ჩვენი საქმიანობა.

საარის განაჩენმა მთელს მსოფლიოში დიდი კმაყოფილება გამოიწვია, თვით ფრანგებიც კმაყოფილი დარჩენ და, თუ ვავისხენებთ პიტლერის და ფლანდენის საზეიმო სიტყვებს, პლებისციტის მეორე დღეს, ცხადია, ამ ორ დიდი ქვეყნის დაახლოებას ერთი დიდი დაბრკოლება ჩამოეცალა. ინგლისში დაიმედებულიც კი არიან, რომ საარის გზით გერმანია ერთა ლიგას დაუბრუნდება. არის ერთი პირობა, რომელსაც გერმანია აყენებს: თანასწორობა იარაღში და სწორეთ ამ კითხვაზე ექნებათ თათბირი საფრანგეთსა და ინგლისს ლონდონში ამ დღეებში.

ინგლისი აქტიურათ ხელს უწყობდა საფრანგეთიტალიის დაახლოებასაც, და ამით ჩამოყალიბდა მისი ახალი საგარეო პოლიტიკა. თუ ომის შემდეგ ინგლისი ცდილობდა ვასცლოდა ევროპის მოჯადოებულ წრეს, ვასულ წელს მასში მოხდა ერთგვარი გადატეხა, ვენის კომუნის დამარცხება, ნახის შეთქმულობა და დოლფუსის მოკვლა იმავე ვასტრიამში, ში ინგლისი გერმანიაში და განსაკუთრებით უკანასკნელის აშკარა შეიარაღება—აი ის ამბები, რომელმაც ღრმა შთაბეჭდილება მოახდინა ინგლისის საზოგადო აზრზე და მის მთავრობის ფაქტიურ ხელმძღვანელს ბოლდვინს წამოასროლინა ისტორიული ფრა-

ზა: «ჩვენი საზღვარი რეინზეა!» მოკლეთ, ომის საშიშროებამ ინგლისი აიძულა პასუხისმგებლობა გაეზიარებია ვეროპის საქმეებში.

დიდათ საყურადღებოა რომის ოქმები, რომელსაც მუსოლინი და ლავალმა მოაწერეს ხელი. ისინი შეთანხმდნ არა მარტო აფრიკის, არამედ ვეროპის მწვავე კითხვებშიც. ღერძი შეთანხმებისა ვეროპაში ავსტრია და მისი დამოუკიდებლობის უზრუნველყოფა იყო. რასაკვირველია, ავსტრიელთა პლებისციტზე ვერ არავინ ფიქრობს, თორემ საარისებური სიურპრიზი იქაც მოსალოდნელია! იტალიას არ სურს გერმანიის მეზობლობა, რაცა საშიშ მდგომარეობაში ჩააყენებდა ადრიატიკას; საფრანგეთს არ სურს «ანშლუს», რადგან ეს იქნებოდა სახიფათო მცირე ანტიანტიისთვის. მცირე ანტიანტაში იუგოსლავიაა, საფრანგეთის მოკავშირე, და აქედან მისი დაახლოება იტალიასთან ლავალის მთავარ მისიას შეადგენდა. მაგრამ ორი სხვა წევრი, ჩეხოსლოვაკია და რუმინიაც ხომ მოკავშირენი არიან, აქედან რომში დამსული იყო დუნაის სახელმწიფოთა საერთო კითხვა, მამასადამე, იტალიის მეგობარს უნგრეთსაც უნდა ეპოვა აქ ადგილი.

მაგრამ 1934 წელს ომისგან დამზღვევ სხვა კომბინაციებსაც ჰქონდა ადგილი. ყველაზე მნიშვნელოვანი და ჩვენთვის საყურადღებო ამ მხრივ იყო ბალკანეთის ბლოკი, საბერძნეთის, ოსმალეთის, რუმინის და იუგოსლავიის მოსაწილეობით. ორი უკანასკნელი ერთგვარი ხიდია მცირე ანტიანტას და ბალკანეთის ბლოკს შუა, ტიტულესკო მისი იდეოლოგია, ხოლო თეფიკ რუშითი არასი. ოსმალეთის საგარეო მინისტრი—ფაქტიური მომწყობი. მის უკან მოსკოვის დიდი ყურები მოსჩანს! მიზანი მოსკოვისა და აქედან ანკარის—სრუტეების ჩაკეტვა და ხმელთა შუა ზღვის პაქტია. რომის მოლაპარაკებაში ლავალი უთუთო შეეხა ამ კითხვებს, ხოლო არაფერი გამოქვეყნებულა, რადგან იტალია არ თანაუგრძნობს მოსკოვ-ანკარის მიზნებს და ამაში მას ზურგს უმაგრებს დიდი ბრიტანეთი.

მეორე კომბინაცია—ეს ბალტიის რესპუბლიკათა საერთო ფრანტი, რომელსაც ხელს უწყობდნ მოსკოვი და პარიზი, და ეს გამომდინარეობდა აღმოსავლეთის ლოკარნოდან. ლიტვა, ლატვია და ესტონია მზათ არიან ხელი მოაწერონ აღმოსავლეთის პაქტს, რასაც მათ უკან მდგომ დიდ სახელმწიფოთა განზრახვით, შტაბბუდილება უნდა მოეხდინა ვარშავაზე. პოლონეთმა, როგორც ვიცით, ათი წლის თავდაუხსმელობის პაქტი დასდო გერმანიასთან, ის რაც დასავლეთის ლოკარნომ არ მისცა მას, უშუალო შე-

თანხმებით გააკეთა და მით თითქო თავის მოკავშირე საფრანგეთსაც მიუთითა იგეთივე შეთანხმებაზე გერმანიასთან.

როგორც ხედავთ, წესრიგში სდგას ორი პაქტი: აღმოსავლეთის და შუა-ვეროპის, პირველში უნდა შევიდნ საბუთო კავშირი, ბალტიის რესპუბლიკები, პოლონეთი, გერმანია, და საფრანგეთი უნდა განდეს, ასე ვსთქვათ, მისი თავდები; მეორეში—ავსტრო-უნგრეთის მემკვიდრენი: ავსტრია, ჩეხოსლოვაკია, უნგრეთი, იუგოსლავია და თავდები იქნებიან იტალია და საფრანგეთი. რჩება ბალკანეთის ბლოკი, რომელიც მოწადინებულა იგივე გარანტიები მიიღოს, რაც მცირე ანტიანტამ, და ამას მხარს უჭერს მოსკოვი.

რამდენათ რეალურია ეს კომბინაციები, სულ ახლო მომავალი დაგვანახებს. პოლონეთი და გერმანია თითქო უარყოფითათ უყურებენ აღმოსავლეთის ლოკარნოს. ტრალიკულათ დაღუპული ბარტუ უკვე შეურიგდა ამ მდგომარეობას და ამიტომ ამზადებდა საფრანგეთ-რუსეთის ძველი ალიანსის აღდგენას და აღმოსავლეთის პაქტის განხორციელებას გერმანია-პოლონეთის გარეთ დატოვებით, რამაც უკმაყოფილება გამოიწვია ლონდონში. ბარტუს მემკვიდრემ ლავალმა საჯაროთ უარყო ეს გზა, თუმცა ენევაში ლიტვიზივის, მცირე ანტიანტის და ბალკანეთის ბლოკის ზეგავლენით თითქო ისევ შედრკა...

მაგრამ ყველაზე საინტერესო ისაა, რომ ენევაში მოსკოვის მთავრობა საყოველთაო მშვიდობიანობის ჩემპიონად გამოდის! ყველას ძილს უფრთხობს გერმანიის შეიარაღება, ხოლო ის ფაქტი, რომ საბუთო კავშირში მეტი არაფერი კეთდება გარდა უსაზღვრო შეიარაღებისა, არავისზე ახდნს შთაბეჭდილებას. ერთად ერთი იაპონია ადვენებს მას თვალყურს და მისი საგარეო მინისტრი სიროტა შენიშნავდა პარლამენტში, რომ იაპონია რუსეთის მეგობრობას არაფერი უდგას წინ გარდა იმ დიდ სამომარ მზადებისა, რომელსაც მოსკოვი შორეულ აღმოსავლეთში ეწევაო. მამასადამე, ომის საშიშროებას ამ კუთხეში დიპლომატიური სტილი ვერ მალავს, ვერც აღმოსავლეთ-ჩინეთის რკინის-გზის მანჯუკოზე თითქმის მუქათა გადასვლა; დიდი მზადება იაპონიის მხრითაც. თუმცა არ ყვირიან, როგორც მოსკოვი.

მოსკოვი გამოელის ერთგვარ ხსნას იაპონიის გამოსვლიდან ვაშინგტონის საზღვაო შეთანხმებიდან: ამერიკა, უკმაყოფილო ამით, იძულებული იქნება ჩვენ შეგვიკავშირდეს იაპონიის წინააღმდეგო! თვითონაც არ სჯერათ ეს და იწყებენ ინგლისზე თავ-

დასწმას: ცბიერი ალბიონია წყლის ამღვრევიო—გაკვივის მისი პრესა. წყნარ ოკეანეს პრობლემა, თქმა არ უნდა, თანდათან უახლოვდება საბედისწერო ზონას დიდი საერთაშორისო კონფლიქტისა, იღვიძებს ვეება აზია და ურჩობს ევროპა-ამერიკის აპეკუნობის მიმართ, მზადდება ნიადაგი ყვითელ და თეთრი რასის მტრული დაპირდაპირებისა, მოკლეთ, სიმძიმის ცენტრის ატლანტიკიდან წყნარ ოკეანეზე გადატანისა,—მაგრამ ეს საკაცობრიო ყოფნა-არყოფნის კითხვა ჯერ კიდევ არაა ისე მომწიფებული, რომ მისგან გამოწვეულ ორომტრიალში მოსკოვმა ინავარდოს და მოწოდებულ სასიკვდილო მუხრუჭს თავი დააღწიოს. არა, საბჭოთა რეჟიმის და აქედან კავშირის დაშლის ქაში უფრო ადრე დაჰკრავს, სანამ ეს გრანდიოზული პროცესი დასრულდება.

ამის თავდება ის აჩქარებული ტემპი რღვევისა, რომელიც დაიწყო ნიკოლაევის ტყვიით სმოლნის სასახლეში. საბჭოთა კავშირი ჰეშმარით მომწიფებულია რევოლუციურ ქარიზხალისთვის! მთელი ხალხი, ყველა მისი წრეები, გაქუნთილი სიძულვილით და შურისძიებით, კბილს ილესვენ მტარვალთა წინამდევ. მტერი ერთია—ველური რეჟიმი, და მას ემიჯნება კომპარტიის ერთი ნაწილიც, რომლის რიგებიდან გამოდის პირი და უმიზნებს სტალინს, ეცემა კიროვი! მასიური მკვლელობა, დატუსაღება, გადასახლება და წმენდა პარტიაში, რომლითაც უპასუხა დიქტატურამ, ამჟღავნებს მხოლოდ უკანასკნელის შიშისგან გარეტიანებას.

აბარუს ერებს არავითარი გამიჯვნა არ ექვირებათ, აკუპაციამ ამოუვსებელი ღრმა ორმო ამოთხარა მათ და მტარვალთა შორის, მათი ყოფაქცევა და ტაქტიკა წინდაწინ გარკვეულია: ისარგებლონ ცენტრის არე-დარევა უცხო უღლის გადასაგდებათ.

ერთი უნგრელი კომუნისტი, რომელმაც წლები დაჰყო საბჭოთა კავშირში, და გამოქცეული ამ «სოციალისტურ სამოთხიდან», აი რას ეუბნება მილიუკვის გაზეთის კორესპონდენტს: «სულ სხვა სურათია კავკასიაში. როცა იქ ჩავედი, ასე მეგონა საბჭოთა საზღვრებს გავცილდი. ტფილისის ბაზარზედ ერთი ქართველი ქალი ხმამაღლა გაიძახდა: ყველა კომუნისტები ძალდება—მერზავცი!» რის მაჩვენებელია ეს? იმის, რომ ქართველი ერთი არ გამტყდარა, თავი არ დაუხრია. ინგლისელი ფლემინგი აღტაცებით ასწერს «ტაიმსში» ქართველებს და ამბობს: «ეს ხალხი, აზოვანი და ამაყი, მოზობაშიც თავისუფალია!» დიახ, ქართველი ერთი გადავიდა ახალ წელში ახალი იმედებით და შეუპოვარი გადაწყვეტილებით იბრძოლოს მანამ, სანამ არ გაიმარჯვებს.

მ მ მ ს ა ნ ი

როდესაც ამ ორი-სამი წლის წინათ გერმანეთი გერპარდ ჰაუპტმანის 70 წლის იუბილეს დღესასწაულობდა. მაშინ ერთმა მეტად ნიჭიერმა და ღრმა კალმოსანმა თავის მწერლისადმი მიძღვნილ წერილში ის ძლიერი ხაზებით დასახა, როგორც მაღალხარისხოვანი მხატვარი და წერილს თვით სათაურად «მგოსანი» მისცა.

«მგოსანის» დამწერის სურვილი, აშკარაა, იყო: —ჰაუპტმანის რჩეულობა დაემტკიცებინა და ის იმ მგოსანების გვერდში ამოყენების ღირსი გაეხადა, რომელნიც გერმანელ ხალხის სიამაყეს წარმოადგენენ: გოეთეს და მილერის;—ე. ი. შეეყვანა იუბილარი იმ ლიტერატურულ ოლიმპის კრებულში, რომელსაც დანტე და შექსპირი, ბაირონი და სერვანტესი, ვიკტორ ჰუგო და ტოლსტოი, ფირდუსი და ჩვენი რუსთველი ამშვენებენ.—დიდია ჰაუპტმანი, მაგრამ წერილის სათაური შინაარსთან ვერაა შეთანხმებული, საკმარისად დასაბუთებული.

და მაშინ ვიფიქრე: თუ გერპარდ ჰაუპტმანისათვის ასეთი ხარისხის ადგილის მიკუთვნებას ჰფიქრობენ,—მწერლისათვის, რომელსაც, როგორც მხატვრული ისე იდეურ-საზოგადოებრივი თვალსაზრისით, მართლა განსაკუთრებული, არჩვეულებრივი, —გარდა თავის გოეთესებურ შეხედულებისა,—არაფერი მიუცია თავის მშობელ ერისათვის, რა ადგილი უნდა მიეუჩინათ ჩვენ ქართველებმა იმ კალმოსანს, რომელმაც თავის ბუმბერაზ მხატვრულ პიროვნებით და შემოქმედებით მთელი მეცხრამეტე საუკუნე ამოავსო და ქართველ ხალხის უდიდესი და უსაყვარლესი გულის მესაიდუმლე შეიქადა სიცოცხლეშივე—მისი «უგვირგვინო მეფე».

და არავის ქართულ მხატვრულ ლიტერატურის ისტორიაში რუსთველის შემდეგ დღევანდლამდე არ ეკუთვნის იმ მნიშვნელობით და დამსახურებით სახელწოდება მგოსანი, როგორც იმ მხატვრულ აზრისა და სიტყვის ვირტუოზს,—რომლის მარადიულ ცხოვრებიდან ჩვენ 1935 წელს მოწიწებით ორ დიდ დატას ვიგონებთ: გარდაცვალებიდან 20 წელიწადს იანვარ თებერვალში და 95-ს დაბადებიდან ივნისში,—აკაკის.

შეიძლება ქართული ტრაგიზმის პოეტის ბარათაშვილის და მთის მომღერალის ვაჟას საუკეთესო ლექსები ხანდახან გამარჯვებულ მეტოქეობასაც კი უწევდნენ აკაკის ლექსებს, მაგრამ მთლიანად აღებული, მთელი მისი მხატვრული ენერგიით, შემოქმედებრივ გაქანებით და ხალხურობით, აკაკი მეტს იწონის, ვიდრე სხვა რომელიმე ქართულ მხატვრულ მწერლობაში, ვიმეორებ, რუსთველის შემდეგ.

ის მეტი არის საქართველოსათვის, ვიდრე მილერი გერმანეთისათვის და შეიძლება იმდენივე, რაც ვიკტორ ჰუგო საფრანგეთისათვის. მგოსანი ხალხის მიერ შექმნილ მუსიკალურ ჰანგებით მღეროდა ამ ხალხისავე ბედზე: მის წარსულზე, მის აწმყაზე და მომავალზე. აკაკი წერეთელი ერის «გრძობა-გონების» მესა-

იდუმლე, მის ზრახვათა მხატვრული განმსახავი:— მისი გულთმისანი იყო.

ქართველმა ხალხმა გადაუხსნა მგოსანს თავისი უკვდავი სული და აღმოიკითხა იქ მან ამ სულის კვენსა და სიხარული, ტანჯვა და სიყვარული, ფიქრი მისი და იმედი მომავალ ბედნიერებაზე.

— აჟღერდა ჩანგი, საქართველოს წარსულ დროთა მაგალითებზე დაყრდნობილი, წინასწარმეტყველურად მყობად ცხოვრების სილამაზეზე, მის დიდ შინაარსზე.

ქართველმა ხალხმა გულში ჩაიკრა თავისი მგოსანი, შეიყვარა ის, როგორც სხვა არავინ, და თვით ამღერდა, მომღერალი, მისი ლექსებით.

მე არ ვიცი მეორე მაგალითი მწერლის ასე პოპულარობის, მისი ასე სიცოცხლეშივე გაღმერთებისა.

და არ არიან მართლნი, რომელნიც ამბობენ:— «აკაკი წერეთლის ნაწარმოებში რასაკვირველია არ არის ის, რისთვისაც შესაძლებელი ყოფილიყო კეისრისებური სიცოცხლეშივე გაღმერთება. არც გარემოებით აიხსნება, რადგან იმავე პირობებში და იმავე დროს ცხოვრობდნენ ილია ჭავჭავაძე, ალექსანდრე ყაზბეგი, ვიჟა-ფშაველა. ეს უფრო საჯარო ცხოვრებით აიხსნება, რომელსაც ჩვენი პოეტი ეწეოდა, იმ ბოჰემის ხელგახსნილობით და სიმხავილით, რომელიც ჩვენს ერს უყვარს»-ო.

აქ ერთ და იმავე დროს ცხოვრებას, ერთ და იმავე დროს მოღვაწეობას და პირობებს არავითარი მნიშვნელობა არა აქვს;—მნიშვნელობა აქვს მგოსნის შემოქმედების ბუნებას, მის მხატვრულ სახეს, პიროვნებას, ხასიათს და, რასაკვირველია იმ ცხოვრებასაც, რომელსაც მწერალი ატარებდა. და ამის გამოძახილი ერში, აკაკი წერეთლის «საჯარო ცხოვრება» თვით აიხსნება იმ განსაკუთრებული ხალხისობით, რომელიც მას, როგორც დიდ მხატვარს და კალმოსანს ახასიათებდა და ახასიათებს.

მგოსანში ქართველი ხალხი თავის თავს ხედავდა:—სულიერად და ხორციელად.

ერს ის მისი არსებობის სიმბოლოდ მიაჩნდა,— ყველაფერ იმის განსახიერებად, რაც ქართულის და ქართველის დამახასიათებელ თვისებას შეადგენს.

ლექსში თუ მოთხრობაში, დრამა-კომედიებში თუ კრიტიკულ-პუბლიცისტურ წერილებში, ორატორ-მომხსენებლის როლში თუ სატირა-იგავ-არაკ-ნაკვეთში აკაკი იმ უბრალო, სადა და შეუღამაზებელ ქართულით სწერდა და ამბობდა, რომელზედაც თვით ხალხი ლაპარაკობდა. ამ ენაზე ჰქმნიდა ის თავის უკვდავ მხატვრულ სახეებს, სურათებს ძალდაუტანებელ ბუნებრივობით:—ერი კვესი იყო, მგოსანი აბედი.

და იწვოდა ის, და მოდიოდა სიტყვა თავისთავად, ივსებოდა მართალი აზრით, იჭედებოდა ქართული ლექსი თუ მხატვრული პროზა და ჰყვებოდნენ იგინი შეთანხმებულად: ვარდ-ეკლიან სიყვარულზე, ქართველ დედაზე, ქართველ გმირზე,—ხალხზე, თავისუფალ არსებობისათვის ბრძოლაზე სამშობლოსათვის. და ყველაფერი ეს გაშუქებული იყო ხალხური

ფიქრით, ხალხური გრძობით,—ნათქვამი ხალხური ენით.

«ეს გული სარკედ ქცეული ბუნების ნათავებდია; მხოლოდ მის სახეს გიჩვენებთ, რასაც შიგ ჩაუხედია;

ენაც მას ამბობს, რაც სმენას სხვისაგან გაუგონია, ან თვალს უნახავს და ჰკუას გაუხომ-აუწონია»-ო.

აკაკი არ ჰგავდა იმ ზოგიერთ «მოდერნულ» პოეტებს, რომელნიც ჯერ ლექსის გარეგნობაზე, «ლამაზ დათავებაზე», «საინტერესო» რითმებზე ჰფიქრობენ და მხოლოდ შემდეგ მის შინაგან რითმზე, მის დინამიკაზე:—შედულებულ-განუშორებელია მის შემოქმედებაში ფორმა და შინაარსი ნაწარმოებისა.

ამ გზით ჰქმნიდა მგოსანი ქართველ ხალხზე მხატვრულ ამბავს...

«მამა შვილობას, ამისთანა ლექსებს მდაბიო ენით ნუ სწერ»-ო ეხვეწებოდა აკაკის ანჩისხატის დეკანოზი ეფრემი და ირაკლი ლორთქიფანიძე 1860 წ. მგოსანი ამაზე შემდეგს ამბობს: «მეც გადავწყვიტე, რომ თავი დაუდვა მწერლობას და სახალხო ენით და არა დარბაისლურად ვწერო»-ო.

ბიჟო მამალმა იყილა, აპირებს გათენებას! მუშა ხარ, მეტს ძილს ერიდე, როგორც ჭირსა და სნებას!

ადექი, ღმერთი ახსენე დავხედოთ იმ ჩვენს ყანასა! გულგასავსებად დანამულს ნიავე უმღერს «ნანასა»!-ო

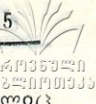
და აქ არის გასაღები იმ განსაკუთრებულ სიყვარულის და პატივისცემის ასახსნელად, რომელსაც ასე უხვად აბნევდა ქართველი ხალხი, მთელი ერი აკაკისათვის.

ცნობილია, რომ მგოსანი თავის «კრებულში» მხოლოდ თავის და ხალხურ შემოქმედების ნიმუშებს აქვეყნებდა... და მახსოვს: ერთხელ ვიწრო წრეში-შესადარებლად ხალხური და აკაკის ლექსები წაიკითხეს. არავინ იცოდა, რომელი რომელს ეკუთვნოდა და ვერავინაც გამოიცნო, სანამ თვით წამკითხველებმა არ გახსნეს ავტორების ვინაობა.

იმდენად ხალხური იყო, არის და სამუდამოდ დარჩება დიდი ქართველი მგოსანი;—ამაშია მიზეზი მისი არაჩვეულებრივ პოპულარობისა, მისი თავყვანისცემისა, მისი «გაღმერთებისა»...

საქართველოს დედა-ქალაქში ვატმანი გაქანებულ ტრამვაის აჩერებს მოსკოვის ქუჩით მომავალ აკაკისათვის...

ქუთაისში მეტლეს უარს ამბობს ფულის მიღებაზე: მან აკაკი სახლიდან ქართულ წიგნის მალაზიამდე მოიყვანა (აქ ამ დროს მგოსანს ჭადრაკის თამაში უყვარდა მალაზიის პატრონთან ვ. ბ.—თან;—და აკაკი ხომ ჭადრაკის საუკეთესო მოთამაშედ ითვლებოდა).

გაქედით საკონცერტო დარბაზში ცნობილი მღერალი უკვე დაწყებულ სიმღერას სწყევტს:—შემოსავალ კარებში თეთრ-შავად გამოჩნდა ახოვანი ქართველი მგოსანი დაგვიანებით... მთელი დარბაზი ფეხზე დგება...

ალექსანდრე სუმბათაშვილი, რუსულად დამწერი უქართულეს «ლალატისა» მოსკოვს თავს ახრევინებს «საქართველოს უგვირგვინო მეფის» წინაშე...

დალილი-დაქანცული გლეხი სალამოს სახლში ბრუნდება მოსასვენებლად;—ხედავს და ესმის: მისი ქალი მეგობრებში ჩამჯდარა და წკრიალა ხმით აკაკის ლექსებს ამღერებს გიტარაზე...

ქალაქის მუშა სულ ივიწყებს მოქანცულობას და დასასვენებლად თეატრში მიდის: იქ დღეს «ჩვენი მგოსანის», «ჩვენი აკაკის» მონაწილეობით სალიტერატურო საღამო იმართება...

ქორწილია, ნათვლა, დღეობა თუ უბრალო ქვიფი: საუკეთესო ქართველი მომღერლები «ციცინათელა»-ს, «ჩემო თავო, ბედი არ გიწერია!»-ს, «მშვენიერ ქუთაისს» და «ჩანგურს სიმები გაუბი»-ს იმღერებენ.

ქართლი, კახეთი, იმერეთი, სამეგრელო, გურია, რაჭა-ლეჩხუმი, სვანეთი, აფხაზეთი, სამუსულმანო საქართველო ერთმანეთს ეცილებიან აკაკის მიწვევაში: ყველას უნდა მისი თავის წრეში ნახვა, გაცნობა ახლო განცდა. და ხალხის მგოსანი ყველგან არის, სადაც ის ხალხის მაჯის-ცემას გრძნობს, სადაც ის ნამდვილ სიმტკიცეს ჰხედავს; ბუნებრივობას და გულწრფელობას. და იღებს ერის მომღერალი ხელთ ჩანგურს, «რომელიც მას მიხთვის უნდა, რომ სიმართლეს მსახურებდეს, განამტკიცოს ახრი წმინდა და გულს წრფელად ახურებდეს»-ო. ამიტომ არის აკაკის მხატვრული შემოქმედება ასეთი ბუნებრივი, პირდაპირ გულიდან ამონახეთქი, თავისუფალი და დამოუკიდებელი.

და ამას აფასებს დიდი კალმოსანი და სიტყვის მეფე ყველაზე უფრო ხელოვნების ქურუმის ცხოვრებაში:—თავისუფალ აღმადგინებს და დამოუკიდებელ აზროვნებას.

პირადად თავისთვის მან მიადწია ამ მის სიცოცხლის მიზანს: ის ბოლომდე დარჩა თავის უფალი, დამოუკიდებელი შემოქმედებაში, საზოგადო მუშაობაში, მიუხედავად, როგორც თვითონ ამბობს, ყოველგვარ «გაჭირვებისა და დაცინვისა».—მთელი მისი მდიდარი სიცოცხლე მგოსანმა თავის მოწოდებას შეალია:—მხატვრულ კალმით ხალხის სამსახურს.

ის არ შესულა სამსახურში, რომელიც ეროვნული არ იყო. არ «გაჩინოვნიკებულა», არ უზრუნვია «ჩინ-ორდენებზე» სხვა მრავალივით. რათა მხოლოდ «გადარჩენილი დრო» მოენდომებინა ქართულ მწერლობისა და მოღვაწეობისთვის...

«ბევრჯელ კარგი ადგილი, ღირსი რომ არ ვიყავი მისთანა, მაძლია მთავრობამ, მაგრამ რაღა კი ერთხელევე სხვა გზა მქონდა არჩეული, არა ვქენი სამსახურში შესვლა და დავრჩი ოხრად ანუ გიყად, როგორც ზოგიერთები ამტკიცებდნენ»-ო, გვეუბნება აკაკი. რუს მთავრობასთან რაიმე დამოკიდებულებაში ყოფნა მას ღალატად მიაჩნდა...

და არ უყვარდა მგოსანს ის ხალხი, რომელიც წარჩინებისათვის, ჩინ-ორდენებისათვის ჰკარგავდა ქართველობას, იცვლიდა სახეს და ახლად გამოლვინებულ მშობელ ერს ხელს უშლიდა კი არა, ებრძოდა კიდევ ახალი ბატონის ბრძანებით.

მთელი თავისი არსებით მეტროპოლს, არც ის ქართველი სწამდა, რომელიც ორ სკამზე იჯდა: საქმით ბატონის წინაშე ქედს იხრდა, სიტყვით კი თითქოს სამშობლოსათვის სწუხდა, ზრუნავდა.

არ ზოგავდა ქართველი მწერალი განსაკუთრებით ქართველ არისტოკრატის და ინტელიგენციის იმ ფენებს, რომელნიც შეგნებით ივიწყებდნენ ყველაფერ ქართულს:—ენას, წარსულს, ადათს, ჩვეულებას, «რუსზე უფრო რუსობდნენ» და მის სამსახურში ერთმანეთს ეჯიბრებოდნენ.

აქეთვე იყო მიმართული აკაკის მხატვრული ისარი, მწარე სატირა და გესლიანი სიცილი ნაკვესში. ამათ მიმართ იყო მხოლოდ მგოსანი შეუბრალებელი, პირადი, ხანდახან უსამართლოც, რადგან ხშირად არ თუ ვერ არჩევდა მტერსა და მოყვარეს...

თანაც ამბობს «თავგადასავალში»: «ჩემ ხანგრძლივ ცხოვრებაში საპირადო კერძოსა და წვრილმანებში უხასიათობა ბევრი გამოვიჩინე, მაგრამ დიდისა და საზოგადოებისათვის კი ჩემს დღეში არ მილატანია... საზოგადო საქმეში მე არ მესმის მტერ-მოყვარობა... მე ჩემი გზით მივდივარ»-ო.

და მიდიოდა აკაკი ამ მის მიერ არჩეულ გზით თავის უფალი, არავისგან დამოკიდებული და ებრძოდა ყველას, ვინც მას ერის მტრად ან მრუდე მეგობრად მიიჩნდა:—«გასუქებულ ბატონს», «გადიდკაცებულს», «ცრუ პატრიოტს»...

«ქვეყანა განწირული გყავს გასაცემ-გასაყიდადა და მომე შენი რად გინდა, თუ არ კიბედ და ხიდედა?»

ფეხითა მათი მსრესელი ასულხარ მაღლა სერხედა და იმ მაღლიდან აფურთხებ შენ-წინ ქედმოხრილ ერხედა»-ო.

არ დაზოგა დიდმა მგოსანმა მეორე დიდი ქართველი მწერალი გრ. ორბელიანიც: «... მას ნაყოფი არ მოუტანია სამშობლოსათვის... ქვეყნისათვის არა გაუკეთებია რა, ... მისთვის არაფერი მოუტანია რა და არც კვალი დაუგდია... და ეს იმის ბრალია, რომ იმას ხალხიცა და ცხოვრებაც ბიუროკრატიულად, ბატონკაცურად ესმოდა,—იმდენად სწამდა საქართველო, რამდენადაც საპირო და გამოსადეგი იყო მისთვის»-ო.

აკაკი რომ ასეთი სისწრაფით და შეურთებლობით სწერდა, ის მხოლოდ იმაზე ჰფიქრობდა თუ რა დიდი საქმე ჰქონდა ქართველს ხალხს გასაკეთებელი, რა დიდი ბრძოლა გადასახდელი... მას უნდა დაებრუნებნა დაკარგული სამოთხე—სამშობლო და ერის მგოსანი ითხოვდა სიმტკიცეს, მთლიანობას, ერთსულოვნობას.

და როდესაც მეტროპოლი ტარიელს, ავთანდილს, ფრიდონს უხმობდა:

«მხარი მხარს მივსცეთ, ხელი ხელს
ნესტან-დარეჯან ქაჯებს ჰყავს,
მოვლის ტურფა გამომხსნელს»-ა.

და ამაზე გამოძახილად გულცივობას და უდარ-
დელობას გრძნობდა, ხედავდა, მაშინ მგოსანი საზო-
გადოდ ქართველსაც არ ინდობდა:

«ვე, ქართველო, აბა მითხარ ვინა ხარ?
მოწინავეს ჩამორჩი, უკანაზე წინა ხარ!
დაეცემი, მერწმუნე, სასაცილო გახდები...»

თავი ქონით გაქვს სავსე და ტვინით კი ფეხები»-ა.

როცა აკაკი თავის «ცა-ფირუზ, ხმელეთ-ზურ-
მუხტ სამშობლოს» შვილებზე ასეთ მწარე სიტყვებს
ისროდა და მის გასანთავისუფლებლად ერს კიდევ
უფრო მეტი აღფრთოვანებით იწვევდა, მან ძალიან
კარგად იცოდა, თუ რა ძნელი იყო ეს საქმე.—და ის
ყოველ ქართველიდან მსხვერპლს ითხოვდა, განსა-
კუთრებით კი იმისაგან, ვინც ამისათვის უფრო მო-
წოდებული იყო.—დამონებულ ქართველს, რომე-
ლიც თავის პირად «ბედნიერებისათვის» მდგომარე-
ობას ურიგდებოდა,—მხრებზე ჩინებით «იმშვევებდა»
და გულ-მკერდს ორდენებით, ვერ იტანდა მგოსანი.

ქართველ ხალხის გულში კი აკაკი ჰკითხულობ-
და მტკიცე სურვილს მოწოდების უღლიდან განთავი-
სუფლები: უნდა ამდგარიყო მკვდრებით დიდი
ისტორიული ტრადიცია და გამართულიყო მისი
არსებობის ხაზი. და, თითქოს თვით ხალხი ლაპარა-
კობოდა, მედგრად ახლიდა ხალხის გულის მესაიდუ-
მლე მტერს, შეუპოვარი:

«შენი ტყვე ვარ, მაგრამ ჩემ გულს
ანუგეშებს ის იმედი,
რომ ოდესმე შენს ცხრა კლიტულს
მთლად დაღეწავს ჩემი ბედი.»

დამხსნის შენსა მონებასა,
ცბიერებას გაგიწობილებს,
გამიმტკიცებს გონებასა,
თავისუფლად მაქარწილებს»-ა.

და ეს იმედი ასულდგმულებს მგოსანს, რადგან
მას სწამს ქართველი ერი და მისი ენერჯია, რომლის
პრინციპი მუდამ იყო: «სჯობს სიცოცხლეში დამო-
ნავებულს თავისუფლებს ბრძოლაში მკვდარი». დიდი
მხატვარი და მეტრძოლი ამყავდ სდგას თავის
პოსტზე და ითხოვს მგოსნისაგან ქედმოუსრელობას,
მოუსყიოველობას, სიმტკიცეს ერისათვის მტრის
წინაშე, რადგან მას მისი შეგნება, მისი თავისუფალი
აზროვნება და გრძობა ეუბნებიან. რომ «შეიძლება
ხელთნაწერის გაყიდვა, და არასდროს სინიღისის,
მხატვრულ აღმაფრენის», რომელიც ხალხის სამსა-
ხურს ეკუთვნის...

და, როდესაც აკაკი თავის სამშობლოს განთავი-
სუფლებაზე სწორდა, მას სუბიექტად ამ დიდი საქმის
სისრულეში მოყვანისათვის ის ჯანმრთელი ნაწილი
ჰყავდა, რომელიც თავისი მარჯვენით, თავისი ფი-
ზიკური და გონებრივი შრომით სიცოცხლობს და
აცოცხლებს მას,—ის პატიოსანი მუშა, ის «ფუტკა-
რი» ერისა, რომელიც მხოლოდ ჰქმნის, სარგებლო-
ბა მოაქვს და არ ანიავებს ყველაფერს მანვე «ხარა-

ბუნასავით». მხოლოდ ასეთ მუშაკს შეუძლია და-
ფასოს, თუ რა არის ერის, საზოგადოდ ადამიანის
თავისუფლება და გულწრფელად ემსახუროს მის და-
მყარებას.

«მე კი სხვა ვარ... სულ სხვა მუშა
და სხვა-გვარად მოღვაწეა...»

მისთვის დაფიქრებ მოუსვენრად,
რომ მოვებნო ყვავილიო,
გულის წვენი ამოვწუწუნო,
სამკურნალო რამ ტკბილიო.

შევეშნადო მით ქვეყანას
თაფლი, ზეცას სანთელიო,
რომ იქ წმინდათ შეიწიროს
და ანათოს აქ ბნელი»-ა.

და სწორედ ის სტანჯავს ხალხის ტანჯვის ამსა-
ხავს, რომ ეს «ფუტკარი»,—ერის შრომის შვილია
ყველაზე მეტად დამიწებული:—უცხო ბატონს აქ ში-
ნაური ბატონი, შინაური «ხარაბუნა» ემატება, რო-
მელიც «კუჟად გადაქცეული, გულს ფაშვით იფა-
რავს», გადამთიელის მონამორჩილი და სამშობლო-
ზე მხოლოდ მაშინ ჰფიქრობს, როდესაც მის წინ სუ-
ფრიაზე ცხელი, მუშუნა მწვანია», «როდესაც ის
ეტრფის ქართველ ქალს» და ნეტარებას ეძლევა.

«დედას სწეულს და ავადმყოფს,
ერიდები აშორებ თვალს,
მოწიწებით თაყვანსა სცემ
გადამთიელ დედინაცვალს»-ა

და გაბედული ხმის ამაღლებით მოითხოვს მგო-
სანი ეროვნულ თავისუფლებასთან ერთად სოციალ
თავისუფლებასაც:—ვერ ითმენს ის, ვინც ხალხს ემ-
სახურება ამ ხალხში გამეფებულ ქონებრივ და საზო-
გადოებრივ უთანასწორობას, რომელიც ასე ეწინა-
აღმდეგება ადამიანის წარმოდგენას პატიოსან შრო-
მაზე და წინსვლაზე. ხალხის ცხოვრება უნდა აგებულ
იქნეს თანასწორობაზე—ნამდვილ ძმობა-ერთობა-
სიყვარულზე;—ერი, რომელიც თავისუფლებას ეტრ-
ფის, მისთვის იბრძვის, უნდა ეტრფოდეს და იბრძო-
დეს აგრეთვე სოციალ თავისუფლებისათვის; თორემ
თავისუფლება, რომელიც სრული არ არის, არ არის
თავის უფლება.

«ვისაც ესა სწამს წრფელის განზრახვით
და ჭეშმარიტად არს გამსჯეალული,
მას შეერგება ციურ მანანად
«ძმობა, ერთობა და სიყვარული»-ა.

მხოლოდ ასეთ პატრიოტს უმღერს აკაკი წე-
რეთელი, ასეთ ადამიანს უკმევს ის გუნდრუკს...

და, ვისაც თავისი თავი, თავისი ერი, თავი-
სი სამშობლო უყვარს წრფელად. თავგამოდებით,—
მას არ შეუძლია არ უყვარდეს სხვა, სხვა ერი, პა-
ტიოსან არ სცემდეს სხვა, არ ჰსურდეს მისთვის ის, რაც
თავის მშობელ ერისათვის ჰსურს...

«ძმობა-ერთობა-სიყვარულს» შიგნით უნდა
ავსებდეს «ძმობა-ერთობა სიყვარული» გარედ:—
ამას მოითხოვს არა მხოლოდ სამართლიანობა, არა-
მედ ჭეშმარიტად გავებული ეროვნული ინტერესი,
რადგან მხოლოდ ეს არის საწინდარი მისი შეუჩერე-

ბელი, მშვიდობიანი განვითარებისა. ისტორიამ ბევრი მაგალითი მოგვცა საამისოდ ჭკუის სასწავლად. სამშობლო მოგონისათვის ხატია, სახატე კი მთელი ქვეყანა «და რომ ვიწვოდე, ვდნებოდე არ შემიძლია მეც განა»-თ; და მთელი მისი არსებით შეტრფის დიდ ადამიანს და მხატვარ-კალმოსანს იმ დიდ მომავალს, როდესაც ადამიანთა შორის დამყარდება ნამდვილი სიყვარული და ერთა შორის ჭეშმარიტი სათნოება.

«მთელ ქვეყანაზე და კაცთა შორის იყოს წყეული... ის იყოს კრული, ვისაც არ სწამდეს და არ უნდოდეს: «მშობა, ერთობა და სიყვარული»...»

საერთაშორისო მტკიცე კავშირი, ეს არის ქრისტეს სწავლა და მცნება, საყოველთაო, სამარადისო, — და არ საწუთო სიზმარ-აცნება»-თ.

ეს არ უნდა იყოს მხოლოდ «სიტყვა», ის უნდა «საქმედ იქცეს», თორემ მაშინ «ამაღ» იქნება გოდება და ტირილი «მშობა-ერთობა და სიყვარულზე»-თ.

და როდესაც ამ მხატვრულ და იდეურ განხით დატვირთული საქართველოს მომდერალი გარდაიცვალა, არავისათვის არ იყო ახლად საგრძნობი ან გასაგები, თუ ვის ჰკარგავდა ქართველი ერი: — დიდ ქართველს, დიდ კალმოსანს, დიდ მოღვაწეს, დიდ ადამიანს... მთელი საქართველო შემოაერთდა ძვირფას ცხედარს ერთი გვირგვინით, — მთელი ქართველი ხალხი მისდევდა უკან აკაკის კუბოს ამაყი, მომავლის იმედით სავსე. მზა ბრძოლისათვის, მოგონის ანდერძით გამხსნევებული.

იშვიათად გაერთიანებულა ქართველი ერი ისე მტკიცედ, როგორც 1915 წლის იანვრის დღეებში, — იშვიათად გაუწვლიათ მის წინამძღოლებს ერთმანეთისათვის ხელი ისე წრფელად, როგორც მაშინ...

აქ იყვნენ მეზობლებიც... თოფიბაში, რომელიც მოგონის ცნობილ სიტყვებს იმეორებდა: «შენც იცოცხლე, მაგრამ სხვასაც მიეცე საშუალება სიცოცხლისა»-თ; ხატისიანი კავკასიის ერთა მუიდრო კავშირზე ლაპარაკობდა, დიდი მოგონის იდეალის განხორციელებაზე: «გარდაიცვალა აკაკი, გაუმარჯოს აკაკის!»-თ.

და მეორედ იბადებოდა მოგონის მრავალტანჯულ ხალხისა მასში სამარადისო სიცოცხლისათვის: — ის ხელს უწვდიდა დიდებულ რუსთველს სიტყვებით:

«სულმნათო! მაღლი შენს გამჩენს! დიდება ერსა შენს მშობელს და ძველად სამარადისოდ ნეტარსსენება ამ სოფელს», — იმ სოფელს, სადაც ტარიელ-ავთანდილ-ფრიდონი ნესტან-დარეჯანის გასანთავისუფლებლად ქაჯთ ებრძვიან გამარჯვების მტკიცე იმედით...

რუსთველი და წერეთელი სინტეზს ელიან... მ. წულუკიძე.

კავკასიის პატივის გავა

კავკასიის კონფედერაციის პატი, სამი რესპუბლიკის წარმომადგენლების მიერ ხელმოწერილი, გამოქვეყნდა. ამრიგად კავკასიის დღემდე არსებულ გაერთიანებას მტკიცე იურიდიული საფუძველი ჩაეყარა. პაქტში გამოთქმული დებულებები ამიერიდან ადერბაიჯანის, შირს და საქართველოს გაერთიანებულ ძალთა მოქმედების გზად და ხილად გადაიქცა. ჩვენ თავიდანვე იქვე არ შეგვედროდა, რომ ამ ისტორიულ პაქტს დიდი გამოხმაურება მოყვებოდა, როგორც აქ, ემიგრაციაში, ისე იქ — სამშობლოში — კავკასიაში. ეს ასეც მოხდა. ჩვენ აქ სახეში არ გვყავს კავკასიის ხალხების ადვილობრივად მომქმედი ორგანიზაციები. მათი აზრი პაქტის შესახებ ჩვენ დიდი ხანია ვიცით და ის სწორედ მათ სურვილებს უპასუხებს. ჩვენ სახეში გვყავს იქ რუსეთის გაბატონებული ძალა. და აი მართლაც ბოლშევიკებმა 12 დეკ. 1934 წ. «პრავდის» ნომერში თავის ჩვეულო ცინიზმით და ჭორებით გაილაშქრეს პაქტის წინააღმდეგ და მას «დეტერნივის სოციალური დაკვეთა» უწოდეს. ბოლშევიკების ეს გამოხსლა ჩვენ არც გვაკვირვებს, მტერი აბა რის მტერია, თუ კავკასიის ერების დარახმულობას, მათ შთლიან ფრონტს არ შეებრძოლა და ლაღი არ გადაასხა! ეს ჩვეულებრივი მოვლენაა. მაგრამ არაჩვეულებრივი და გასაკვირი ის არის, რაც ემიგრაციაში ხდება საერთოდ და კერძოდ აღნიშნულ პაქტის ირგვლივ. როგორც მოსალოდნელი იყო პაქტის წინააღმდეგ დარახმენ ყველა ჯურის ოპოზიციონური დაჯგუფებანი, დაწყებული «კავკას»-ით და გათავებული «ორნატი»-თ.

რაშია საქმე? რამ აამხედრა ეს ხალხი?

თუ მათ დაუჯერებთ, მთელი ეს პატრიონის საზოგადოება მომხრეა კონფედერაციის, საერთო კავკასიური ფრონტის და წარმოიდგინეთ ზოგიერთები ამ საქმეში პრიორიტეტსაც იჩენებენ და თავის კომუნფერალისტობას ნამესტნიკის კანცელარიადაც კი ითვლიან. მთელ ამ ოპოზიციონურ წიაღში მხოლოდ ერთი მოტივია: მომხრე ვართ, მაგრამ ვებრძვი, რადგანაც შიგ არ გავვირეით. ერთი სიტყვით მთელი ეს ოპოზიციონური პოლემიკა განაწყვენი კაცის ბუზღუნს წაგავს და სერიოზულ არგუმენტად არ ჩაითვლება. ჩვენ არც სურვილი გვაქვს «კავკასის» და კომპანიის თავის ქებას და მამლაინწობას აქ პასუხი გაცეთ; ჩვენ გვიანტერესებს მოკამათეთა მეორე კატეგორია, ესენია სომხობა:

სომხეთის ემიგრანტულ პრესაში კონფედერაციის პაქტმა დიდი გამოხმაურება პოვა. მაგრამ, სამწუხაროდ, ეტყობა ეს პრესა ვერ არის კავკასიის და კერძოდ პაქტის მონაწილე ძალების პოლიტიკაში ჩახედული და მის ხაზს კარგად გაცნობილი. ეტყობა მათი ინფორმაცია ვერ სცილდება «კავკასის» ქაობს. ამით აიხსნება ის კუთრიწილი შეცდომა; რომელიც დაშინაკვლების ემიგრანტულ ვაზ. «დუხაბომა» (17 დეკ. 1934 წ.) თავის მოწინავეში დაუშვა. მან პაქტის ოპოზიციონერთა შორის ჩვენს გაზ. «დამ: საქართ.» მოაქცია და მას მწვერიკების ერთი ფრთის ორგანო

უწოდა. 'აქ «უსაბერს» უნდა უთხრათ, რომ «დამოუკ. საქართველო» პარტიული ორგანო არ არის—ისაა საქართველოს ეროვნულ ფრონტის გაზეთი და, როგორც ასეთი, მუდამ იდგა გამოქვეყნებულ პაქტის ნიადაგზე და იბრძვის ამის გასაანადგებლად. ეს სხვათა შორის.

მთავარია გან. «უსაბერის» პაქტისადმი მიდგომა და მისი წარმომავლი მიზეზების თავისებური გაშუქება. «უსაბერი» ენება რა თავის მოწინავეში (17 დეკ.) პაქტის მოწინააღმდეგეთა პოზიციებს, სწერს:

(1) პაქტი იყო მოულოდნელი არა მარტო ჩვენთვის (სომხებისთვის), არამედ გამოუკლებლივ ყველასათვის.

2) პაქტის მიზანი გამოურკვეველია ჩვენთვის და იმათთვის (ოპოზიცია. კომ.), და ოპოზიციის ამ კამათიდან «უსაბერს» სურს მიიღოს პასუხი მეორე საკითხზე: «პაქტის მიზნებზე».

დავიწყოთ პირველიდან: «უსაბერის» სიტყვიტ პაქტის გამოქვეყნების ამბავი წინააღმდეგ არ იცოდენ, არც ოპოზიციამ, არც სომხებმა და ეს მას უკვირს. ოპოზიციამ, რომ არ იცოდა, ეს გასაგებია. ხალხი, რომელიც ებრძვის ყველა საშვალელებით კავკასიურ და ეროვნულ ორგანოებს, ცხადია, ვერ იქნებოდენ მონაწილენი იმ დიდი აქტის, რომელიც ამ ორგანოებმა ითავეს; ამ მხრივ «კავკასის» კვენა არაფერი საბუთია: ხოლო რატომ სომხებმა არ იცოდენ, ამაში არც ერთ ეროვნულ სექციას და არც კერძოთ კავკასიის ორგანოებს ბრალი არ მიუძღვით. ალბათ, «უსაბერმა» კარგად უწყის, რომ საქართველოს სექციის და კავკასიის ორგანოს წარმომადგენლებს არა ერთხელ უცდიათ სომხეთის პასუხისმგებელ პირებთან ერთი ხაზის და საერთო ენის დამონახვა, მაგრამ ყველა ეს ცდები უშედეგოთ გამოთვრებულა. არა საქართველოს, ადერბაიჯანის და მთის მიზეზით, არამედ სომხეთის «განსაკუთრებული მდგომარეობის» მოტივებით. ამაზე სიტყვას არ გავაგრძელებთ, მხოლოდ ვიტყვი, რომ არც ერთ პასუხისმგებელ ქართველ მოღვაწეს არ შეუძლია დღევანდელ პირობებში დასთანხმდეს ორ ფრონტზე ბრძოლის პოლიტიკას. დღევანდელ კავკასიას ერთი მტერი ყავს, მტერი, რომელიც სახლში წის და მის ცოცხალ სხეულს ღრნის და სჯიჯგნის. აი ამ მტრის განდევნა და თავისუფლების აღდგენა უნდა განდეს კავკასიის დროშად. იღებს «უსაბერი» ამ დროშას? ყოველ შემთხვევაში, სამწუხაროდ, დღემდის მათგან ამის დასტური არა გვსმენია. ამის შემდეგ «უსაბერისათვის» ნათელი უნდა იქნეს, რატომ «მათ» არ იცოდენ პაქტის მიღება.

აქ განსაკუთრებული მნიშვნელობა აქვს «უსაბერის» მიერ პაქტის წარმომავლი მიზეზების ძიება, რის ანალიზსაც შეიცავს მთელი მოწინავე. გაზეთის აზრით პაქტი «ნაკარნახევია ვიღაც გარეშე ძალის» და ამ «გარეშე ძალათ» ოსმალეთი ელანდება. მაგრამ ქვევით ეს იუვი ოდნავ უსუსტდება, როდესაც «კავკასის» პოზიციას იხსენებს. მისი აზრით «კავკასი». უმჯველად თურქოფილურია. და მართლაც, თუ «კავკასი» თურქოფილური გაზეთია, და პაქტიც იმავე მიზანს ემსახურება, მაშინ, როგორ მოხდა, რომ «კა-

ვკასი» და მისი ანონიმური პროტენსტანტები სამსუნიდან და ყარსიდან პაქტს საჯაროდ ინილავენ და გაზეთის ფურცლებზე მას ლაფს ასხამენ? ვინც ოსმალეთის დღევანდელ პირობებს იცნობს—ეს მართლაც დაუჯერებელი ამბავია. ამას გადაჭრით ვერც «უსაბერი» ამტკიცებს; მასაც ეს გარემოება აფიქრებს და პერსპექტივას უზნელებს. ამ რიგად, «უსაბერი» პაქტის «სოციალურ დაკვეთად» გასადების ცდაში ორ ხეს შორის დაიბნა და აღარ იცის, პაქტს რომელი «ფილი» მიაკეროს. ჩვენ გულწრფელად გვინდა «უსაბერს» ამ გასაჭიროში დავეხმაროთ: კავკასიის კონფედერაციის პაქტი წმინდა წყლის «კავკასიოფილურია». ის ემსახურება კავკასიის, როგორც დამოუკიდებელ სახელმწიფოებრივ ორგანიზმის ინტერესებს და ებრძვის მის საქმეებში უცხო ძალების ჩარევას.

ჩვენ მეორეშიაც გვინდა დავეხმაროთ «უსაბერს». ის კითხულობს, თუ ვისი «სოციალური დაკვეთა»-ა პაქტი. უნდა გამოვტყუდეთ, რომ ეს პაქტი მართლაც იქიდან, კავკასიიდან მოცემული «დაკვეთაა», რომლის ძირები და მიზეზები 1930 31 წლებში კავკასიის ხალხების ერთხლოვან გამოსვლებშია, სადაც სომხები და ადერბაიჯანელები, ქართველები და მთიერი მხარი-მხარ ებრძოდენ მოსკოვის აგენტებს. ამდენად კონფედერაციის პაქტი იქ წარმოებულ ბრძოლების იურიდიული გამოხატულებაა, მისი ორგანიზაციული ფორმაა ამავე ბრძოლის გასაადვილებლად დადებული.

დაბოლოს «უსაბერი» დაასკვნის: «ისინი—პაქტის მონაწილენი—აგრძელებენ დაბნევას იმავე ძველ გზებზე, რომლებზედაც მომზადდა მათი დამარცხება... ისინი უკავშირდებიან გარეთ უცხო ძალებს იმის მაგიერ, რომ გამოჩანონ საერთო ენა შიგნით მათივე ბედში მყოფ მეზობლებთან». აქ ამონაწერიდან ორი ძირითადი მომენტია მოცემული: ერთი ენება წარსულს, მეორე კი აწმყოს. ხოლო წარსული არც ისე შორეულია, რომ ის არ გვახსოვდეს და ვფიქრობთ აქ «უსაბერი» ისტორიულ სინამდვილეს ლალატობს, როდესაც ასეთი პროლიტიკის მომხრედ წარსულში საქართველო გამოყავს. მას უეჭველად მოეხსენება, რომ სწორედ საქართველოს მთავრობა ებრძოდა გარეშე ძალების კავკასიის საქმეებში ჩარევის ცდას, იყო ეს სამხრეთიდან თუ ჩრდილოეთიდან. ამას ადასტურებს, თუგინდ ისიც, რომ საქართველომ, მიუხედავად დიდი ენერჯის დახარჯვისა ვერ მოახერხა დამოუკიდებელ სომხეთთან უბრალო სამხედრო კავშირის დადებაც კი.

რაც შეეხება აწმყოს პოლიტიკას და მის «სავალ გზებს», უნდა განვაცხადოთ, რომ კავკასიისათვის მეტად ცოცხალი და ახლობელი მაგალითია სომხეთის ტრადედია, რომ ჩვენ ის არ გავიმეოროთ. ყველამ კარგად იცის, რომ სომხეთი, ეს ყოფილი მოკავშირე «ალიების» და მონაწილე ვერსალის ზავის, მიტოვებულ იქნა გადამჭრელ მომენტში და გახდა მსხვერპლი გაუგონარი უსამართლობის. ყველა ამის შემდეგ, როგორ შეუძლია «უსაბერს» იქვი შეიტანოს პაქტის წმინდა კავკასიურ ხასიათში? კავკასიის კონფედერაციის პაქტი გამოდის და ყურდნობა შინაურ

ძალებს, მოდის კავკასიის მთლიანობის და ერთობის ხაზზე და უკუაგდებს მის საქმეებში გარეშე ძალების ჩარევას. ამერიიდან კავკასიის ხალხები ერთ მთლიან ლეგიონად ქცეულნი უპირდაპირდებიან უცხო ძალთა ბატონობას და მათ აგრესიულ ზრახვებს. ამდენათ პაქტი და კავკასიური საქმიანობა ის საერთო ენაა, რომელზედაც ჩვენი ხალხები დიდი ხანია იქ, ბრძოლის ველზე მეტყველებენ და იბრძვიან. აქედან განდგომა, მის უკან რაღაც მაქინაციების დანახვა, რასაკვირველია, ვერ ჩაითვლება კონფედერაციის მომხრეობათ, საერთო საქმის კეთებათ.

დავასკვნით, როგორც დავინახეთ «უსაბერის» იჭვი «გარეშე ძალების შესახებ უსაფუძვლოა, მაგენ და ხელის შემშლელი კავკასიის და, მაშასადამე, თვით სომხეთის საქმისათვის. პირიქით «უსაბერის» და ყველა ნაციონალურ სექციების ვალია იჭვების და ჭორების მალა დადგენ და ისტორიულ მოვლენებს დინჯად, აუღლევებლად მიუდგენ. კავკასიის პაქტიც ამ ისტორიულ კატეგორიას ეკუთვნის. ჩვენ გვჯერა, რომ სომხები საქმით დარწმუნდებიან მათი იჭვების უსაფუძვლობაში და კავკასიის ერების მოცემულ ნიადაგზე მთლიანობის აუცილებლობაში. ამ მიზნითაა სწორედ პაქტიც შექმნილი, რომელიც სომხებს ღია კარებს უტოვებს. სწორედ პაქტი იძლევა წმინდა კავკასიურ პოლიტიკას, მის ორგანიზაციულ და საერთაშორისო წყობას. ამ ნიადაგზე დგომა და უკუგდება ყოველგვარ «გარეშე ძალების» კავკასიის საქმეებში ჩარევის—აი საფუძველი, რამაც უნდა ააღდინოს კავკასიის ხალხები «ძველ ისტორიულ გზებზე დაბნევის» და შეცდომებს.

კავკასია გაერთიანებული და დამოუკიდებელი —აი ჩვენი სადღეისო პოლიტიკა!

კავკასია კავკასიელებისათვის—აი ჩვენი ლოზუნგი.

კომანდო.

შოთა რუსთაველის გარემო

(წერილი პრაღიდან)

ამ უკანასკნელ კვირებებში გამოქვეყნდა ჩეხიის ყურნალ-გაზეთებში ზედი-ზედ რამდენიმე წერილი საქართველოს ლიტერატურის და კულტურის დახასიათებით; ყველა პირდაპირ თუ არაპირდაპირ გამოწვეული იყო შოთა რუსთაველის საუბილევო სამხადისით, საქართველოში რომ ამ უამათ ხდება. ქება-დიდება და სიმპატია ქართული ისტორიის, კულტურის და ლიტერატურის—აი შინაარსი ამ წერილების, მალამოთ რომ ეცხება ქართველი გადმოხვეწილის გულს და უმავგრებს სასწობლოს მომავლის იმედს. შევჩერდებით აქ მხოლოდ ერთ წერილზე, რომელიც დაწერილია განსაკუთრებული ცოდნით, სიყვარულით და პატივისცემით ჩვენს სამშობლოსადმი. ის ეკუთვნის კალამს ქ.ნი მედნიკოვა-პაპუშკოვისას (ჩამომავლობით რუსია, მეუღლე ერთი დიდი მოხელის გარეშე საქმეთა სამინისტროში). იგი ავტორია ცნობილი მონოგრაფიების მასარიკზე და ბენეშზე.

წერილი სათაურით «საქართველოს პოეტი შოთა რუსთაველიდან» გამოქვეყნდა პრაღის ლიტერატურულ-პოლიტიკურ ყურნალ «სოზოტას» ნომერებში. «ფეხალთაგან» მასას, რაცა გადახდილი იქნება 750 წლ. იუბილე დღიდან დაბადებისა საქართველოს უდიდესი პოეტის შოთა რუსთაველიდან, ანუ როგორც მას შემოკლებით ეძახიან—რუსთაველის», ასე იწყებს თავის წერილს პატივცემული ავტორი. მას საჭიროთ მიიჩნია ერთი თვალის გადავლებით გააცნოს მკითხველს საქართველოს ისტორიულ გეოგრაფიული მდგომარეობა და მისი როლი აღმოსავლეთში, როგორც ევროპის კულტურის ავანგარდის. ჭეშმარიტათ მის (საქართველოს) ისტორიას აქვს რაღაც მზგავსება ჩვენს (ჩეხიის) ისტორიასთან—უმეტეს ქ.ნი პაპუშკოვა, სხვადასხვა უცხო ერების უზურპატორთა თავდასხმებით ფორიაქდებოდა საქართველო და ახალი ხანა იწყებოდა თავიდან და სწორედ ამიტომ მისი კულტურის და ლიტერატურის ისტორია წააგავს მოზაიკურ სურათს.

მწერალი ქალი ჩერდება განსაკუთრებით «ოქროს ხანაზე» და მის დამამშვენებელ, გვირგვინზე შოთას და თამარზე. ჩენი მკითხველი ეცნობა უკვდავი «ვეფხისტყაოსნის» შინაარსს და კითხულობს მთელ რიგ ადგილებს პოემიდან თარგმნის. «დაბოლოს არ შეიძლება კიდევ არ მოვიყვანო, განაგრძობს ჩვენი ავტორი, ერთი თქმულება პოეტის, რომელიც ამაღლებს მას არა თუ თავის თანამედროვეებზე, არამედ მის შთამომავლობაზე მე-19 საუკუნემდის. ეს არის პროგრამა, რომლის განსახორციელებლათ საჭირო დარჩა მთელი რიგი ასი წლების—«ათავისუფლები მოვები».

ქ.ნი პაპუშკოვა განაგრძობს—ამ წერილით მინდა მივაქციო მკითხველის ყურადღება იმ ძვირფას განძზე, რომელიც შექმნა შოთამ და მას რომ კარგათ იცნობდეს საზოგადოთ ევროპიელი მკითხველი—ის უსათუოთ მოიხსენიების ყოველთვის პეტრარკის და დანტეს გვერდით. სამწუხაროა, რომ «ვეფ. ტყაოს.» ჯერ კიდევ ჩეხურათ არ უთარგმნიათ. ვფიქრობ, რომ ახლო მომავალში ქართული ლიტერატურა განდებდა ერთობ პოპულარული ჩვენში და ვინც გულით მოისურვებს მართლაც ეზიაროს მას, იმისთვის «ვ. ტ.» იქნება პირველი და დაუშრეტელი წყარო, რომელსაც უნდა მიმართოს უპირველესათ ჩეხიის მკითხველმაო. უკანასკნელი სტრიქონები თავდება ასე: «დაბოლოს მოვიყვან დახასიათებას ქართველი კრიტიკოსის, რომელმაც დამალა თავისი თავი სიტყვას პსევდონიმით. ის მართალს ამბობს და მას უნდა დავუჯეროთ:—«მე-XII საუკუნეში იპოვა ჩვენმა გენიამ თავისი უდიდესი გამომხატველი ხელოვან შოთა რუსთაველი, ჰარმონულათ რომ შეათავსა აღმოსავლეთი და დასავლეთი, სპარსიზმი და პელენიზმი, გრძობა და გონება».

ქ.ნი პაპუშკოვა არ დაკმაყოფილდა ამ წერილით და დეკემბრის პირველ ნახევარში გააკეთა სპეციალური მოხსენება მწერალთა კლუბში: «საქართველოს უდიდესი პოეტი მე-12 საუკუნეში». მან გადაფართოვა თემა და წარმოუდგინა მსმენელებს ზოგიერთი ადგილები ჩეხურ ენაზე ლექსათ გადათარ-

გმნილი. დაბოლოვა მოხსენება ლევენდის წაკითხვით—«ჯირითბა შოთა რუსთველის პატივსაცემლათ გამართული».

მომხსენებელს მადლობა გადაუხადეს და ერთმა დამსწრემ ხაზი გაუსვა, რომ ლექტორმა შესძლო ასე დაეხალვებია მსმენელთათვის საქართველოს ღჭროს ეპოქა. მოხსენებას დაესწრო პრეზიდენტ მასარიკის პირადი მდივანი.

ჩვენ საშვალემა გვქონდა მოვეხსინა ეს მოხსენება და წოგიერთი დამატებაც გაგვეკეთებია. არ შეგვეძლო ხაზი არ გავვესვა, რომ შოთას და თამარის სამშობლოში დღეს ხელ-ახლა გამეფებულია სულიერი მონობა, რომ ქართველი ხალხი კვლავ იბრძვის მონების განსათავისუფლებლათ და სწორეთ ამით აიხსნება, რომ ის დღეს მიმართავს შოთას უკვდავ თხზულებას, ძველს მისი ძლიერების წარსულში და აქედან ჰკრეფს ახალ-ახალ ძალას და ენერჯიას. დასასრულ ჩვენ მივულოცეთ და მადლობა გადაუხადეთ ლექტორს ასეთი ბრწყინვალე მოხსენებისთვის. მან გაგვიცხადა—რათ დეკვირთ ეს, მე ხომ ნახევრათ ქართველი ვარ, ჩემი დედა ლომიძის ქალია, პეტროგრადში ჩვენ ოჯახში მუდამ ქართველი საზოგადოება იყო, ვწუხვარ რომ მე გამარუსესო; ყველა იქ რუსულათ ლაპარაკობდა. ასეთია ხვედრი პატარა ერის, მაგრამ არ დაივიწყეთ ირლანდია—როგორ მალე შეტრიალდა მისი ბედიო.

ემ. ლმთათიძე.

ამ ნუმრისთვის აწვობილი ვ. კაკაბაძის წერილების გაგრძელება «ქართული უკლდინში» უადვილბობსა გამომადიდა შემდეგისთვის.

ჩვენი ეკონომიური პიკსამეტივები და კონსუდერაციის პაქტი

მეორე მთავარი ტენდენცია, წარმოდგარი თანამედროვე კრიზისიდან, ეხება წემოდ დახასიათებული განვითარების გზის შინაარსს და ნიშნავს შერეულ ეკონომიკას,—კერძოდ და საზოგადო ეკონომიური ინიციატივის თანაარსებობას, რომელთა ურთიერთობა ხასიათდება იმით, რომ ამ გარდაქმნის პროცესის დასაწყისში სუარბობს კერძო სექტორი, მხოლოდ თანდათანობით ეს უკანასკნელი უთომბს ადგილს საზოგადო ინიციატივას—სახელმწიფო, საერობო და კოოპერატივის. მთავარს სირთულეს აქ წარმოადგენს ეკონომ. მდგომარეობის და მოთხოვნილებების სწორი დაფასება, ე. ი. მონანვა სწორი, პარმონიული ურთიერთობის კერძოსა და საზოგადო ინიციატივას შორის. აქ მიხნათ უნდა იყოს დასახული ნორმატიული გზით შექმნა ხელსაყრელი პირობების კერძო ინიციატივის მაქსიმალური შემოქმედებისთვის საზოგადო ინტერესების ფარგლებში. და საზოგადო ინიციატივის ამუშავება კი მიზანშეწონილია მხოლოდ იმ დარგებში, სადაც, კრიზისის მიერ გამოწვეული სტრუქტურალური ცვლილებე-

ბის გამო, კერძო ინდივიდუალურ შემოქმედებას დაეკარგა ნიადაგი.

არ შეიძლება ამ პროცესის თითოეული საფეხურების ერთმანეთისაგან პირდაპირი დემოკრატიული ხაზით გამოყოფვა, გარჩევა, ვინაიდან ის ნიშნავს განვითარებას, მასშასდასე, მოვლენას არა სტატიურს, არამედ დინამიურს, ე. ი. მუდმივ მოძრაობას, ძველი ორგანიზაციული ფორმების სიკვდილს და თანდათანობით ახლების შეთვისებას, ერთსა და იმავე დროს ორი სხვადასხვა სისტემის თანაარსებობას. მხოლოდ ურთიერთობა მათ შორის თანდათანობით იცვლება: ერთი სისტემა ნაწილნაწილად ქრება, მეორე კი მის ადგილს იჭერს.

შეუძლებელია გეგმიანი კაპიტალიზმი, დამყარებული მხოლოდ და მხოლოდ პირადი მოვების მოტივზე. გეგმიანი ეკონომიკის ერთად ერთი შესაძლებლობაა მისი დამყარება საზოგადო ინტერესებზე; ამით ეკონ. მოქმედება უბრუნდება თავის პირვანდელს ბუნებრივ დანიშნულებას—ადამიანის მოთხოვნილების დაკმაყოფილებას.

ყველა ინდუსტრიალური ქვეყანა, დაადგა დღეს გეგმიანი ეკონომიკის გზას, რომელიც მიმართულია საწარმოო ქაოსის ალაგას წონასწორობის დამყარებისაკენ წარმოებასა და მოხმარებას შორის, უკანასკნელის აწვეით. სწორეთ ამ გზის შედეგია ის ცოტადენი ეკონ. გამოცოცხლება, დაწყებული წელნახევრის წინ, რომელსაც დღეს უფრო გარკვეულად მოწმობენ სხვადასხვა ინდუქების აღმართი ტენდენციები, რამდენად ეს არ აიხსნება ადგილობრივ საომარი მრეწველობის აქტივობით. მაგრამ ამ შემთხვევაში ჩვენს წინაშეა არა ჩვეულებრივი ციკლისტური კონიუნქტურა, ამ სიტყვის ლიბერალისტური მნიშვნელობით, არამედ. როგორც შედეგი სტრუქტურალური კრიზისისა—სტრუქტურალური გამოცოცხლება, ე. ი. ეს არის ეკონომიური გაუმჯობესება გამოდინარე ეკონ. სისტემის თანდათანობითი გარდაქმნისაგან.

მესამე ტენდენცია ეხება მსოფლიო აღებ-მიცემობას, საერთაშორისო შრომის განაწილების პრინციპს და მიხნად ისახავს თავისუფალი მსოფლიო ვაჭრობის ადგილას რამდენიმე სახელმწიფოს ეკონ. ბლოკის აუტარკიას, ე. ი. თავის აღებ მიცემობის უმეტესი ნაწილის ასეთი ბლოკის ფარგლებში ჩამოკალიბებას და დაკმაყოფილებას.

ეს ბუნებრივი შედეგია ლიბერალური კაპიტალიზმის სიკვდილის. მასთან ერთად ჩაებარა ისტორიას მასთან ორგანიულად შეკავშირებული საერთაშორისო ვაჭრობის ნორმებიც: ძველი ლიბერალისტური ფორმა სავაჭრო ხელშეკრულებისა, რომელიც ემყარება უმაღლესი შეღავათების პრინციპს. ჰკარგავს დღეს ყოველსავე მნიშვნელობას. ვინაიდან ადმინისტრატიული მფარველობა, გარდაუვალი კედლებით სახელმწიფოთა შუა (კონტინგენტები, პირდაპირი აკრძალვა, მალაი ბაჟები, დევიზების გაუცემლობა და სხვა ხრიკები) ფიქტიურად ხდიათ ასეთს ხელშეკრულებებს. ამნაირად სამუდამოთ მიტოვებულია პრინციპი თავისუფალი საერთაშორისო ვაჭრობისა, მაგრამ ეს იმას არ ნიშნავს, რასაკვირვე-

ლია, რომ თანამედროვე საყოველთაო ლტოლვა აუტარაქისაქენ ცხოველმყოფელია, ეკონომიურად სასარგებლო და დასაბუთებული. პირიქით, დღევანდელი ტექნიკური პროგრესი და ინდუსტრიალური აყვავების მთავარი იმპულსთაგანია სწორედ მსოფლიო თავისუფალი აღებ-მიცემობა, საერთაშორისო მასტაბით შრომის განაწილება. მაგრამ გამოვლინვართ რა რეალურ სინამდვილესაგან, უნდა აღვიაროთ მტკიცედ, რომ საერთაშორისო აღებ-მიცემობის გამოცოცხლება შესაძლებელია არა საერთაშორისო უნივერსალური, საყოველთაო შეთანხმების გზით, არამედ თვითეულ სახელმწიფოებთან ცალკე საკომპენსაციო ხელშეკრულებების დადებით, საურთიერთო პრინციპის ნიადაგზე, იმ აუცილებელი პირობით, რომ სავსებით იქნება ანგარიში გაწეული მობილდაპირე სახელმწიფოს სასიცოცხლო ინტერესებისთვის, მისი ინდივიდუალური ეკონ. სტრუქტურისათვის. მხოლოდ ამ ნიადაგზე და ამ ფარგლებში შეიძლება მოხდეს ნორმალური საერთაშორისო აღებ-მიცემობის აღდგენა, და ეს კი ობიექტიურად შესაძლებელია როგორც შედეგი იმ შინაური ორგანიზაციის გაწმენდითი პროცესისა, რომელსაც განიცდის ენაა ყველა ინდუსტრიალური სახელმწიფოს ეკონომიკა.

საქმე იმაშია, რომ თანამედროვე კრიზისმა ყველა ქვეყანა, განსაკუთრებით ინდუსტრიალური, ჩააყენა გადაარჩენის, გაწმენდის პროცესში: სამუდამოდ განწირულნი არიან ის ქარხნები და სამარეწველო დარგები, რომელნიც არიან დამყარებული, არა ბუნებრივი პირობების უპირატესობაზე, არამედ დროებით კონიუნქტურაზე, იმპერიალისტურს ძალდატანებაზე, დამპინგსა და სხვა ქვეყნების ჩამორჩენილობაზე. დარჩებიან თითოეულ სახელმწიფოში მხოლოდ ის საწარმოო ერთეულები, რომლებს გააჩნიათ საკმარისად უპირატესობა ბუნებრივი პირობების, ტექნიკური და ორგანიზაციული სიმწიფის, ერთი სიტყვით მტკიცე მუდმივი ნიადაგი შინაურსა ან მსოფლიო ბაზარზე. ეს იმას ნიშნავს მხოლოდ, რომ გეგმიანი ეკონომიკა შიგნით, უსათუოდ მოითხოვს გეგმას გარედაც, საერთაშორისო აღებ-მიცემობაში თითოეულ სახელმწიფოსთან ცალკე. გეგმა ინდუსტრიალური და სამიწათმოქმედო უნდა იქნეს შევსებული სექსპორტო გეგმით, რის წინაპირობაა საკუთარი მრეწველობა და მიწათმოქმედების ინტერესების ჰარმონიულად შეთანხმება. ამ ეკონომ. ტენდენციის პირდაპირი შედეგი თითოეული ეროვნული მეურნეობისთვის ის არის, რომ უარყოფილია ცალმხრივი ეკონ. განვითარება თითოეული სახელმწიფოსი—ერთნი არიან ინდუსტრიალური და მდიდარი, მეორენი კი აგრარული, ნედლი მასალის მიმწოდებელი და ამიტომ ღარიბნი. საყოველთაოდ ცნობილია, რომ მაღალი შტანდარტი ცხოვრებისა, კეთილდღეობა მხოლოდ ინდუსტრიალური ქვეყნებისთვისება. ამნაირად, დღის წესრიგშია ეკონომიური ცალმხრივობის მაგივრად მრავალმხრივობა, ყველა საწარმოო ძალების—როგორც სამიწათმოქმედო ისე ინდუსტრიალურ სფეროში,—ჰარმონიულად ამუშავება და განვითარება, რამდენად, რა თქმა

უნდა, ამისთვის მოიპოვება ბუნებრივი პირობები. ამისთვის კი საჭიროა ფართო ეკონომიური ნიადაგი, იმდენად ფართო ტერიტორია, რომ საკმარისად მოიპოვებოდეს საჭირო სხვადასხვაობა კლიმატიური, გეოლოგიური და სხვა ბუნებრივი სიმდიდრისა. ყველა ამ წინასწარი პირობებით უხვად არის დაჯილდოებული კავკასიის ერების ტერიტორია და მხოლოდ მათი სრული გამოყენებით შეიძლება კავკასიელთა ეკონ. აყვავება. ეს ბუნებრივი ეკონ. საძირკველი გაერთიანებისა უნდა იქნას სავსებით შეგნებული პრაქტიკულ პოლიტიკაში. თუ ჩვენ აქამდის მივიზიდავდა კონფედერაციისაქენ უმთავრესად პოლიტიკური აუცილებლობა და მიზანშეწონილობა, განსაკუთრებით ენაა მას ემატება ეკონომიურიც. ვინაიდან ჩვენც უნდა შეუფარდოთ ჩვენი საქმიანობა მსოფლიო ეკონ. ტენდენციებს, თუ გვინდა, რომ თავი ვიხსნათ სამუდამოდ მონობისაგან. ამ პირობებზე ჩვენ შეგვნებით დაწვრილებით შემდეგ წერილში, აქ მხოლოდ აღვნიშნავთ კიდევ, რომ ასეთი ეკონომიური ბლოკის ნასახის მაგალითებიდან ჩვენთვის ყველაზე უფრო ახლო და მისაბაძია მცირე ანტანტა. მცირე ანტანტის სახელმწიფოების ხანგრძლივი მტკიცე პოლიტიკური კავშირი დავვირგვინდა ვიწრო ეკონ. დაახლოებით, რომელსაც საბუთიანად უწოდებენ თავისებურს კონფედერაციას. თუმცა მცირე ანტანტაში შემავალი სახელმწიფოები არ წარმოადგენენ კომპაქტურს ტერიტორიალურ ერთეულს (მაგალითად ჩეხოსლოვაკიას და იუგოსლავიას არ აქვთ საერთო პირდაპირი საზღვრები), მაგრამ პოლიტიკური და ეკონომიური გაერთიანების საჭიროება იმდენად მწვავეა, რომ გაბედულად დაადგენ კონფედერაციის გზას: შექმნეს ერთგვარი მუდმივი კონფედერატული ორგანოები—ე. წ. დიდი საბჭო, ეკონომ. საბჭო და სეკრეტარიატი. სხვათა შორის ეკონ. საბჭოს დანიშნულებაა, მაქსიმალურად გააჩალოს აღებ-მიცემობა შემავალ სახელმწიფოთა შორის, გააერთიანოს პირველ რიგში სავაჭრო და სავექსილიო უფლებები, საბაჟო ნამენკლატურა, შეიშუშაოს პირდაპირი შედგავითანი ტარიფები რკინის და წყლის გზისა. მთელი გეგმა ეკონ. დაახლოებისა გაყოფილია ეტაპებად და აქ განსაკუთრებით საყურადღებოა ის გარემოება, რომ თუ პირველი ეტაპის აღებ-მიცემობა ძალაუნებურად გამოდის დღევანდელი ეკონ. სტრუქტურიდან, ე. ი. ერთი მხრითაა აგრარული ქვეყნები—იუგოსლავია და რუმინია, მეორეთ კი ინდუსტრიალური ჩეხოსლოვაკია—შემდეგ ეტაპებში გათვალისწინებულია თანდათანობით ინდუსტრიალიზაცია იუგოსლავიის და რუმინიის, ჩეხოსლოვაკიის აქტიური დახმარებით, სხვათა შორის მთელი ინდუსტრიალური დარგების გადამარგებით, რომელშიც აქ დაყარვა ნიადაგი და იქ კი ხელსაყრელი პირობები აქვს. ჩვენი კონფედერაციის საკითხი გაცილებით უფრო მარტივი და საღია, მაგრამ ამაზე შემდეგ.

ქ. უ.

პავლე იოსების კი თუმანიშვილი

პავლე თუმანიშვილის უძროთ გადაცვალება მწვავედ მოხვდება ყველა პატიოსან ქართველის გულს, ვინც მას იცნობდა, ვისაც მასთან უმოღვაწია ქართულ საზოგადო საქმეებში და მასთან დამოკიდებულება ჰქონია. წყნარი, თავდაბალი, კეთილი გულის პატრონი და კაცთ-მოყვარე ის გამსჭვალული იყო ერთად ერთის იდეით, ერთად ერთის მისწრაფებით, რაც შეიძლება მეტი სამსახური გაეწია თავის სამშობლოსთვის, თავის ქვეყნისათვის და თავის მოძმეთათვის. დაასრულა თუ არა უნივერსიტეტი, სულ ახალგაზდა ჩაება ჩვენს საზოგადო საქმეებში და დიდის ენერჯით და დაუღალავად მუშაობდა. მას ჰყავდა მდიდარი ნათესავები, ცნობილი ზუბალაშვილები, რომელთა შორის ყველაზე შეგნებული და პატრიოტი იყო სტეფანე. მას დიდი პროგრამა ჰქონდა დასახული ქართულ დაწესებულებათა და საქმეთა დასახმარებლად და გასაუმჯობესებლად, მაგრამ საუბედურად ჩვენდა აღარ დასცალდა, ადრე გადაიცივალა. სხვა ძმებს სამწუხაროდ არ აღმოაჩნდათ ასეთი სიყვარული ქართულ საქმეებისა და პირველად თუმცა განავრძეს დაწყებული ზოგიერთი საქმე, რომელიც სრულად პავლეს ჩააბარეს, მაგრამ მალე ხელი აიღეს ყოველ ქართულ საქმეზე და საქართველოდან გაიხიზნენ. ეს იყო იმ დროს, როდესაც იწყებოდა რუსეთში პირველი რევოლუცია 1905 წლისა და სწორედ ამ დროს გამოდიოდა ჩვენში ზუბალაშვილების ხარჯზე ორი დიდი განთით, რუსულად «ვოზროყდენიე» პ. გოთუას რედაქტორობით და მეორე ქართულ ენაზე «ივერია» ფილიპე გოგიანიშვილის რედაქტორობით, ამასთანავე მათივე ხარჯით დაარსდა კიდევ საბავშვო უურნალი «ნაკადული» მარიამ დემურის ხელმძღვანელობით. პავლემ ამ გამოცემათა საქმე მატერიალურად მშვენიერად მოაწყო, ხოლო ხელმძღვანელობა გამოცემათა იდეურის და მიმართულების მხრით ქართულ ინტელექტუალური კოლექციებს ჩააბარა და რადიკალურს და მოსოციალისტურ მიმართულების «ვოზროყდენიე»-სა ხელს არ უშლიდა. ამით ზუბალაშვილები უკმაყოფილო დაბრუნდნენ, ყველა გამოცემასზე ხელი აიღეს და საზოგადო ქართულ საქმეს ჩამოშორდნენ. პავლეს გამგეობა მათი სამეურნეო ნაწილისა ჩამოართვეს და ყოველგვარი სუბსიდია საზოგადოებრივი და პირადი მოუხსპეს, ჩვენ რევოლუციონერი ნათესავი არ გვინდაო. ეს რასაკვირველია უბრალო მიზეზი იყო ქართული საქმეებიდან განდგომისა, თორემ ვინ არ იცის, რომ «ივერია» ზომიერი ეროვნული მიმართულების განთით იყო, და ნამეტნავად საბავშვო უურნალი რა შვამი იყო, რომ დახმარება მოუხსპეს. ადვილათ შეეძლოთ «ვოზროყდენიე» დაეხურათ, თუ არ მოსწონდათ, და სხვა ქართული საქმეები მოეწყოთ. ამ დროს შენდებოდა დიდი სახლი სახანაურო გიმნაზიისა (დღეს იქ უნივერსიტეტი) და სტეფანე დაპირებული იყო საჭირო თანხის გამოღებას, მემკვიდრეებმა კაპეიკი არ გაიღეს ამ საქმესთვის. სხვას ასეთი მოქცევა ნათესავებისა მიმართულებას შეაცვლივინებდა, გულს გაუტეხდა და პირადი ინტერესების

ლტოლვას დააწყებინებდა, პავლეს კი ამ რისხვამ ნათესავებისა საზოგადოებრივი და პატრიოტული მიმართულება ვერ შეუცვალა, პირიქით გაორკეცებული ენერჯით შეუდგა ქართული მიმართულების და საზოგადო ინტერესების დაცვას. ყოველ ჩვენს დაწესებულებაში მონაწილეობას იღებდა და თავის ხარჯით უძღვებოდა საქმეებს. დედას ცოტა რამ შეძლება ჰქონდა მამისაგან ნაანდერძევი და პავლეს არ უშლიდა საზოგადო საქმეებზე შეძლებისამებრ ხარჯი გაეწია. საბავშვო უურნალი არ მოსპო და თავის პირადის საშვავლებით ისტუმრებდა ხარჯებს. შემდეგ ტფილისის მაზრის თავად-ახანაურთა წინამძღოლი გახდა, ხშირად გუბერნიის მარშლის თანამდებობას ასრულებდა. იმ დროს თავად-ახანაურების საკრებულოს ხელში აუარებელი საზოგადოებრივი საქმეები იყო, სათავად-ახანაურთა გიმნაზია, მისი შენობის საქმე, კახეთის რკინის გზა, გლეხებისადმი მიწების გადაცემა შეღავათიანი პირობებით, ერობის შემოღების საქმე და სხვა. ყველა ეს დიდ შრომას და ენერჯიას მოითხოვდა. პავლე დილიდან საღამომდის ამ საზოგადო საქმეებს დასდევდა და ყველაფერს გულწრფელად და სვინდისიერად ასრულებდა. მაგრამ ეს საქმეები ჩემზე უკეთ სხვებმა იციან და ისინი უფრო დააფასებენ ამ დარგებში მის ღვაწლს. მე მოვალედ ვხედავ ჩემს თავს მოკლეთ აღვნიშნო აქ მისი სამაგალითო დახმარება და ამაგი, რომელიც მან გაუწია «საქართველოს საისტორიო და საეთნოგრაფიო საზოგადოებას», როდესაც 1907 წელს ეს საზოგადოება დაფარსეთ, იმ თავითვე შევუდევით ზრუნვას მუზეუმისათვის ბინის აშენებისათვის ერთად ერთი შეძლებული კაცი, რომელსაც ამის განხორციელება შეეძლო, საქართველოში იმ დროს დავით სარაჯიშვილი იყო და მას ჩავსჩიხინებდით ეს საქმე ეკისრა. ამ საქმეში დიდათ გვეხმარებოდნენ და ბანს გვაძლევდნენ მისი დიდი მეგობარი პროფესორი ალ. ცაგარელი, ალ. ივანეს ძე სარაჯიშვილი, ახლობელი ნათესავი დ. სარაჯიშვილისა, მიშო მაჩაბელი და სხვები, მაგრამ დ. სარაჯიშვილი დიდ უარზე იდგა. არა თუ მუზეუმის აშენება, მზრუნველ წევრობაზეც უარს გვითხრა. პ. თუმანიშვილი კი დაარსებისა და მსურველ მონაწილეობას იღებდა ჩვენს საზოგადოებაში, საზოგადო კრებებს ესწრებოდა და ალტაცებული იყო, რომ კრებები მშვიდათ, წყნარად და წესიერად მიდიოდა. აქ რომ მოვდივარ, ვისვენებო, ამბობდა, სხვა ქართულ კრებებზე ჩხუბი, ლანძღვა და ყვირილი არისო, რატომ არ შეიძლება ასე მოვაწყოთ სხვა კრებებიცო.

როდესაც მასთან მუზეუმის საქმეზედ მქონდა ლაპარაკი, მითხრა: მე ბევრი არაფერი შემძლია პირადათ, მაგრამ ორი ნაპერი მიწა მაქვს, ერთი ელისაბედის ქუჩაზე კუკიაში, მეორე სახანაურო გიმნაზიასთან ვერაზე, რომელიც გამოგადგებათ, მოგართმევთო. წავიდეთ ესლა, ვნახოთო, ჩავსხედით ეტლში და წავედით. ჯერ ელისაბედის ქუჩაზე რომ ადგილი იყო, ის ვნახეთ. შემდეგ სათავად-ახანაურთა გიმნაზიასთან ვერაზე. ამ ადგილს მე წინეთაც ვიცნობდი, ჯმუხაძეებისაგან ჰქონდა ნაყიდი, სივრცით ერთი დესიატინა 24.700 მანეთათ. მე ეს უკანასკნელი ვამ-

ჯობინე და თანაც დავაყოლე, თუ ამან უკეთესი აღ-
გილი ვიზოვეთ. მაშინ ამას გავყიდით და უკეთესს
ვიყიდით მეტი. რასაკვირელია ასე ემჯობინება,
თქვენ უკეთ იცით და ეს თქვენი საქმეაო. ეს ამბავი
ალექსანდრე სარაჯიშვილს უამბე, გაუხარდა რასა-
კვირელია, თანაც გაოცდა, რომ ქართველებში ასე-
თი ადამიანი აღმოჩნდა. მეორე დღე კვირა იყო, წავე-
დით დავით სარაჯიშვილთან და ეს ამბავი ვუთხა-
რით. მან სიცილი დაგვაყარა, რა აქვს პავლუშას ამ-
დენი, რომ ასეთი მსხვერპლი გაიღოსო, მაგას მაშინ
დაგიჯერებთ, როდესაც «კუპჩას» მაჩვენებთო. მე
ვუთხარი, რომ «კუპჩა» მოგიტანოთ, მუხუუმს აგვი-
შენებ თუ არა მეტი? მაგან მე რე ვილაპარაკოთო.
ერთი კვირის შემდეგ ნასყიდობის ქაღალდი ხელთ
გვქონდა, ხარჯიც პავლუშამ იკისრა. მიუტანეთ და-
ვით სარაჯიშვილს, ის სახტად დარჩა, თანაც პირმა
გაუღიმა, იქნებ ჭკუაზედ შეიშალაო! მე ხუმრობ-
ებით ვუთხარი, ღმერთმა შენც ისე შეგშალოს, მუ-
ხუმი აგვიშენო მეტი! სიცილი დაიწყო, მაგრამ
იმ დღეს მაინც ვერ ვათქმევით. ავაშენებო! შემდეგ
პავლუშ მითხრა, შემხვდა დავითი და გამარჯობის
უმალ ასე მითხრა რუსულად: თავადო, შეუძლებე-
ლია თავის პერანგის გახდა და სხვისთვის ჩუქებაო.
რადა ბევრი გავაგრძელო, ამის შემდეგ დავით სარა-
ჯიშვილი სირცხვილული დარჩა და აღვითქვა მუ-
ხუშის აშენება, ხოლო ის ადგილი შორს არის, სხვა
ადგილი მომეცითო. დავითს სიცოცხლეში აღარ და-
სცალდა მუხუშის აშენება, თუმცა გეგმა გერმანია-
ში შეადგენია ნაცნობ ხუროთ მოძღვარს და ანდერ-
ძით მიანდო თავის მეუღლეს ეს საქმე. არც მის მეუ-
ღლეს დასცალდა სისრულეში მოყვანა დავითის გა-
ნჯარაზე, ხოლო მანც ანდერძი დატოვა მუხუშის
შესახებ, რომელიც არ განხორციელდა სხვადასხვა
მიზეზების გამო. ამ ძვირფასი მიწის შემოწირვით არ
ამოწურულა პავლეს ყურადღება ჩვენი საზოგადოებ-
ისადმი. მან შეადგენია საუცხოო ბიბლიოთეკა კა-
ვკასიის მცოდნეობისა და ერთიანად შემოსწირა სა-
ზოგადოებას, ამას გარდა შეიძინა ბევრი საარქეო-
ლოგია ნივთები და ისიც გადმოგვცა, შემდეგ ნება
მოგვცა შეგვეკეთა საპირო შკაფები და ვიტრინები
მუხუშისათვის და ხარჯი სრულად მან გაიღო. ამას
გარდა მოგვცა საშვალეობა მოგვეწყო დიდი არქეო-
ლოგიური ექსპედიცია ლეჩხუმ-სვანეთში ზაფხულ-
ში 1909 წლისა. ექსპედიციაში ჩემს გარდა შედიო-
დენ: ცნობილი ფოტოგრაფი ერმაკოვი, ხუროთ მო-
ძღვარი ს. კლდიაშვილი და ტფილისის პირველ გიმ-
ნაზიის მასწავლებელი ივ. ნიჟარაძე. პავლეს განჯრა-
ხვა ჰქონდა თვით მიელო მონაწილეობა ექსპედიცია-
ში, და ხუმრობით მითხრა, ვიცი თქვენთვის მე მეტი
ბარგი ვიქნები, მაგრამ სიტყვას გაძღვეთ. ჩემი თან-
ხლება თქვენ მუშაობაში ხელს არ შეგიშლისო, მე
ესლა ვერ წამოვალ თქვენთან, მაგრამ ცაგერში და-
გეწევით, რომ სვანეთში ერთად წავიდეთო. ის მაშინ
გუბერნიის მარშლის მოადგილე იყო და საქმეებმა
ნება არ მისცეს თავის სურვილი განხორციელები-
ნა. ცაგერში ტელეგრაფით გვაცნობა, ველარ მოვდი-
ვარ და ნუ მიცდითო. ამ ექსპედიციის შედეგი იყო
დეტალური აღწერა და ფოტოგრაფიულად გად-

მოღება ყველა საეკლესიო ნივთებისა, ძეგლთა და
სიძველეთა ამ რაიონებისა. შრომა უსახსრობის გა-
მოჯერ გამოუცემელია. მხოლოდ ერთად ერთი აღი-
შის უძველესი თარიღიანი სახარება არის სრულად
ფოტოტიპის საშვალეობით გამოცემული მოსკოვის
არქეოლოგიური საზოგადოების მიერ ჩემის წინასი-
ტყვაობით. ეს ექსპედიცია მას ძვირად დაუჯდა, პი-
რადათ სამოგზაუროთ მე ვიმყოფინე 900 მანეთი, მაგ-
რამ ფოტოგრაფმა ერმაკოვმა პლასტინკების ხარ-
ჯათ, თავის გასამრჯელოთ და სურათების დასაბეჭ-
დათ დიდი თანხა გამოართვა, არა ნაკლები ექვსი
ათასი მანეთისა.

ასეთია მისი ღვაწლი საქართველოს საისტორიო
და საეთნოგრაფიო საზოგადოებისადმი. ის იყო
მზრუნველი წევრი და ნამდვილი მეცენატი ამ საზო-
გადოებისა დღიდან მისი დაარსებისა. მისი პოლი-
ტიკური მიმართულება ნაციონალ-დემოკრატიუ-
ლი იყო და მისი მონაწილეობით დაილია ჭავჭა-
ვაძის თავმჯდომარეობით გამომუშავდა პირველი
საჯარო ოფიციალური პროგრამა ამ პარტიისა,
რომელიც მან თავის ხარჯით დაბეჭდა. ეს მიმარ-
თულება, რა თქმა უნდა, მას ხელს არ უშლიდა პა-
ტივისციემით მოპყრობოდა ყველა სხვა პარტიების
მოღვაწეთ, რომელნიც ასე თუ ისე საქართველოს კე-
თილ დღეობისათვის ზრუნავდენ და მუშაობდენ. ის
ყოველთვის და ყოველგან იყო იდეოლოგი საერთო
ფერონტისა. ის იყო საზოგადოთ დიდი ოპტიმისტი,
ვერავეთარი მარცხი, ვერავეთარი დაბრკოლება და
უნუგეშო მდგომარეობა მას ვერ უცვლიდა რწმენას
საქართველოს აღდგენისა, თავისუფლებისა და ბედ-
ნიერებისა, ეს ენტუზიზმი მას შერჩა ემიგრაციაშიც
და ჩაყვა საფლავში. უაღრესად გაჭირებულმა მა-
ტერიალურმა მდგომარეობამ ვერ გადრიკა მისი
სტოიკური ბუნება, მას ვერავისზე საყვედურს ვერ
ათქმევდენ, არავითარ ფიზიკურ მუშაობას არ თაყი-
ლობდა, რომ რთვობამ დასწარბოდა თავის ცოლ-
შვილს, მაგრამ ბოლოს და ბოლოს სხეულმა ველარ
აიტანა ასეთი მდგომარეობა და უდროთ გამოგვე-
ცალა. საუკუნოდ დარჩება მისი ღვაწლი და ამაგი
ჩვენს გულში და აგრეთვე ყოველი შეგნებული ქარ-
თველის გულში.

ექვთიმე თაყაიშვილი.

წერილი ანბრიკიდან

ტრადიციული კალენდარის წესით შეერთებული
შტატების პრესა დასკვნას უკეთებს წარსულს და
იმედებს გამოთქვამს მომავალი ახალი წლის გაუმ-
ჯობესობისთვის. თითქმის სავრთოთ ოპტიმისტუ-
რი აზრია, რომ ეკონომიური მდგომარეობა უკეთეს-
დება: «უმაგალითო დეპრესიას ბოლო ეღება»-ო, ეს
გაუმჯობესობა უფრო «ფსიქოლოგიურია», ვიდრე
მატერიალურიო. პრეზიდენტმა რუზველტმა კი თავის
4 იანვრის საპროგრამო მისალმების სიტყვაში
ახლად მოწვეულ მე-74 კონგრესის მიმართ სიტყვა:
«ჩვენ მიერ აღებულ ახალ გზას მივყევართ მატერია-

ლურ სარგებლობისკენ სასოფლო მეურნეობაში, ინდუსტრიაში და ვაჭრობაში»-ო. ყოველ შემთხვევაში, წინასწარი ანგარიშებია, რომ მთავრობის გეგმა გამოუცვლელი დარჩება და პრეზიდენტის «ნაციონალურ აღორძინების აქტი» წარედგინება კონგრესს მოსაწონებლად ისევ როგორც დროული ზომა. სხვა ზომებს შორის მთავრობის განზრახვაა ხუთი მილიონი უმუშევარი საქველმოქმედო რაციონიდან გადაიყვანოს სამუშაოზე. დამზადოს უმუშევართა და მოხუცებულთა დაწვევის კანონები...

საგარეო კითხვებში და სხვა ერებთან დამოკიდულებასში ერთი რადიკალური განსხვავებაა ამ წელს — ეს არის კომუნისტურ რუსეთთან განწყობილების შერყევა. მართალია, ოფიციალურად ჯერჯერობით არაფერი მომხდარა, მაგრამ საერთო აზრში დიდი გადატეხაა. შარშან ამ დროს პრესის აზრი თითქმის შეაში იყო გაყოფილი. ერთი ნაწილი დიდს იმედებს ამყარებდა ახალ შეძენილ მეგობარზე — მილიარდების აღებ-მიცემა გაჩაღდება და დეპრესიიდან იოლად გამოვალთო. მეორე ნაწილი კი ეჭვით უყურებდა — ვაი თუ უმანკოება დაგვარგეთ და კაპიტალიც არ შევიძინოთო; გალატაკებულ კომუნისტებისაგან მხოლოდ «ცხელს ჰაერს» (ამერიკული გამოთქმა — ნიშნავს გადარეულს აზრებს) თუ მივიღებთ.

წელს ეს ორივე ნაწილი თანახმაა, რომ იმედები გაცრუებულია. «ნიუორკის ტაიმსი» თავის პირველ იანვრის მოწინავე წერილში შეერთებულ შტატების მდგომარეობის აწერის მერე ასე ამბობს:

«საბჭოების რუსეთი თავს იქებდა, რომ გამოიხატა საუკეთესო გზა ცხოვრებისთვის, მაგრამ გამოდის, რომ ესაა უძველესი მეთოდი ტირანებისა: სადაც ცხოვრება იხრება მის გაფუჭენაშივე; სადაც მართველობა ძალადობისა გამოფხვებულია ყოველგან; სადაც მართლ-მსაჯულობის ფორმა მხოლოდ ნიღაბია მკვლელობისთვის; სადაც საძაგული საქმეები კეთდება ფარულად... ძველი ცარიზმის რეჟიმიც არ შეედრება საბჭოებს მკვლელობაში»-ო.

როგორც პრესა ისევ აუარებელი სხვადასხვა ორგანიზაციები მოითხოვენ სასტიკი ზომების მიღებას მოსკოვის გავლენის წინააღმდეგ. კიდევ მეტი, პასუხის მგებელი პირები და დაწესებულებანი მოითხოვენ კომუნისტურ რუსეთთან დამოკიდულების გაწყვეტასაც. პირველ იანვრის გაზეთები აქვეყნებენ დეკლარაციას ვაშინგტონიდან, რომ კონგრესის წევრს გ. ჰ. ტინკჰამს შეაქვს რეზოლუცია კონგრესში რუსეთის ცნობის უარყოფისა. გ. ტინკჰამი, რომელსაც მოუვლია მთელი რუსეთი და ახლა დაბრუნებულია, ამბობს: «ს. ს. რ. კ-ს განაგებენ კაცის მკვლელი ტერორისტები, ვინც მოკლა ან და სისტემატურ შიმშილობით ამოწყვეტა 10 დან 20 მილიონამდე ადამიანიო. საბჭოების დოქტრინა არის ჩვენი კონსტიტუციის წინააღმდეგი, ის ცდილობს გახრწანს და განადგუროს ჩვენი ცივილიზაცია. კომუნისტური პროპაგანდა შეერთებულ შტატებში დაგმობილ იქნა ოფიციალურად ჯარის და ფლოტის ოფიცრების მიერ და აგრეთვე სრულიად ამერიკის მუშათა ფედერაციის მიერო. შეერთებულმა შტატებმა რომ იცნენ ეს კაცის მკვლელ ავაზაკების მართველობა,

ამით ხელი შეუწყვეს მის პროვოკატორულ მოქმედებას შორეულ აღმოსავლეთშიო».

ამ უამად ვაშინგტონში მუშაობს კონგრესის საგანგებო გამოძიებელი კომისია. ეს კომისია არჩევს ვგრედ წოდებულ არა ამერიკელთა მოქმედებას. კომისიას მოსდის სხვადასხვა პასუხისმცებელ ორგანიზაციებისაგან აუარებელი რეზოლუცია, რომლებიც მოითხოვენ კომუნისტურ პარტიის აკრძალვას შეერთებულ შტატებში და რუსეთთან დამოკიდულების შეწყვეტას. ასეთივე რეზოლიუცია გამოიტანეს ვაშინგტონში «ამერიკულ კალისციურ პატრიოტულ ასოციაციებმა», რომლებიც წარმოადგენენ 106 სხვა და სხვა საზოგადოებას.

ცნობილმა პოლიტიკურმა მოღვაწემ და ოცნებ მტ დლიურ და სხვა პერიოდულ ჟურნალ-გაზეთების პატრონმა, ვილიამ რანდოლფ ჰირსტმა სრული თავის ხელის მოწირით «ნიუორკ ამერიკენ»-ში და სხვა ქალაქების გაზეთებში პირველ გვერდზე პათეთური წერილი გამოაქვეყნა ასეთი სათაურით «პირველი ნომერი ხალხის მტრები». ვ. ჰირსტი ამბობს: «ჩვენ ვიცანით რუსეთი, ახლა დროა რომ გავიცნათ, რა ვიცანით. ეს არის ისევ ის ძველი რუსეთი, რომელიც იყო ხელმწიფის ქვეშ. ეს არის ისევ ის ძველი ტირანია სხვა სახელით. იქ არის ისევ ის ძველი მკვლელობით პროტესტი ტირანის წინააღმდეგ, იქ არის ისევ ის ძველი ნარდად ხოცვა დესპოტიზმის მოწინააღმდეგებისა, განურჩევლად მტყუან მართალისა. იქ არის ისევ ის ძველი უსამართლობა და დაჩაგვრა. ისევ ის ძველი უმოწყალო სიძულვილი მართველობისა... სამართლიანობა და თავისუფლება რუსეთის ხალხს არ ქონდა მეფის ქვეშ და არა აქვს სტალინის ქვეშასაც. რა მოიგო რუსეთმა ერთი დესპოტიზმის მეორეზე გაცვლით? რა არის იქ დესპოტიზმი ჩვენთვის ამერიკაში სახარბიელო ან მისაბაძავი?»

იმავე ჰირსტის გაზეთებში ცნობილი ჟურნალისტი, კარგად მცოდნე რუსეთის მდგომარეობისა, ყოფილი ენტუზიასტი და მწერალი კომუნისტებისა, ავტორი «რუსეთის რევოლუცია 1917 წ.», «გაცოცხლებული ნაცია (რუსეთი) 1919 წ., ლენინის და სტალინის ბიოგრაფიების დამწერი ისააკ დონ ლევინი — დღეს კომუნისტებს უშენს მათგან მიღებულ მათი მდგომარეობის იმფორმაციებს. მოყავს ცნობები კერძო წერილებიდან, რუსეთში ფარულად გამოსულ ფურცლებიდან და სხვა. გასულ ზაფხულის და შემოდგომის რიცხვებით. მეტად საინტერესოა მთელი სერია მისი წერილებისა, მაგრამ უადგილობის გამო მოვიყვანთ მხოლოდ ზოგიერთ ცნობებს. «ქვეყანა შეწუხდა და ალაპარაკდა, როცა უნგრეთის ათასამდე ქვანახშირის მუშამ კინაღამ თავი დაიხოცეს. მაღაროებში მკვლე ხელფასის გამო, მაგრამ სიტყვა არ გამოუშვია საბჭოების სასტიკ ცენზურას გლენების კლექტიურად თავის მოკვლისა და განშირებულ ამბოხების შესახებ. ვოლგის დაბლა ნაწილში ოქტის კომუნისტურ კომიტეტის მდივნის გვარად გოლდინის რეგისტრაციის ცნობით ორი კვირის განმავლობაში 18 ადგილას გლენებმა თავი დაიწვეს, მთელი ოჯახობით... მიზეზი იყო საბჭოების მიერ საქონლის და ხორბლის წართმევა, როცა ყირგიზებს მოუწოდო-

მეს კოლექტივიზაცია, მათ სასტიკი წინააღმდეგობა გაუწიეს, ასი კომუნისტების უფროსი დახოცეს. მოსკოვში წითელი ჯარი და ცნობილი საბჭოს წევრი სულიმოვი გაგზავნა ყირგიზების დედა-ქალაქში სტალინოგორსკში. საბჭოების პრესას კრინტი არ დაუძრავს სულიმოვის დანიშნულებას, არც მისი მოხსენება გამოუქვეყნებია... თურქესტანში წითელ ჯარმა ჰაეროპლანების დახმარებით თითქმის მთლად ამოხოცა კარაკუმის ხალხი ქალებ ბავშვებთანად კოლექტივიზაციის წინააღმდეგობისათვის»-ო...

«ბერდიანსკში კოლექტივის გლეხები, რომლებს წაართვეს თავის ნამუშევარი, გაიფიცნენ—მოითხოვეს საყოფი საჭმლის რაციონი, სანამ სამუშაოზე გამოვიდოდნენ. კომუნისტების ოფიციალურებმა გამოაცხადეს ვაფიცვა—ამბოხებდა, დაუძახეს წითელ ჯარს, დაიჭირეს ცამეტი მეთაური და იქვე უსამართლოდ დახვრიტეს»-ო... უარესი სისხლის ღვრა დატრიალდა სომხეთში. შვიდი ტბის მახლობლად გადაგზავნილები ეწეოდნენ ძალდატანებულ მუშაობას. მათი უფროსი ვიკულოვი ხშირად სახრეს ხმარობდა მათზე. ერთ ღამეს ის მოკლულ იქნა. როცა ხელისუფლებამ ველარ ამოაჩინა დამნაშავე, ოცდაათი კაცი დახოცაო»...

«უკრაინაში სეპარატული მოძრაობა საოცრად გაიზარდა. ხარკოვში გამართულ კონფერენციაზე სტალინის მარჯვენა ხელმა პოსტიჩენმა გამოამჟღავნა, რომ 2.800 უკრაინელ საბჭოების ოფიციალური მოხსნილი იყვნენ სამსახურიდან კონტრ-რევოლუციონურ მოძრაობისთვის და პასუხის გებაში მიცემულია. რამდენიმე ათასი სეპარატისტი შეიპყრეს, და 3.860 ციმბირში გადაიგზავნა შინაურ სამუშაოზე. მსვავსი გაწმენდა მოხდა ხარკოვის, კიევის და დნეპროპეტროვსკის უნივერსიტეტებში, სადაც 312 სტუდენტი იყო დათხოვნილი და დაპატიმრებულია... სეპარატული მოძრაობა უკრაინაში ვრცელდება წითელ ჯარშიც, რომელსაც სძულს ოგაპუს ჯარიო»...

დონ ლევის განსაკუთრებულ წერილში «ახალგაზდობა ამბოხდა საბჭოების წინააღმდეგ» მოყავს გასულ შემოდგომის ფაქტები ახალგაზდობის პროტესტისა სხვადასხვა მეთოდებით: ტერორისტული აქტებით, კოლექტიური თავის მკვლელობით, ვაფიცვებით და სხვ. «ეს მოძრაობა ცხადათ ამტკიცებს, რომ 17 წლის ცბიერი, გამოფიტული, უხეში პროპაგანდის ქვეშ ახალგაზდობა დაიღალა «მომავალ ბედნიერების» მოლოდინში და, როგორც ცარიზმის დროს, მოტყუებულ ხალხს პროტესტებით წინ მიუძღვისო».

ლენინი ნიკოლაევი, მკვლელი კიროვისა, 30 წლისაა, ე. ი. ის ნამდვილი შვილია ბოლშევიზმისა... დონის ქვანახშირის რაიონში გასულ ზაფხულს 37 ტერორისტული აქტი იყო კომუნისტების უფროსებზე, რომელიდან 22 მოკლულ იქნა... ქალაქ ტულაში სტუდენტმა გრიადინსკიმ და სამმა მისმა ამხანაგმა თავი მოიწამლეს და დატოვეს კოლექტიური ბარათი: «ჩვენი თავი მოგვებნება და არ შეგვიძლია ცხოვრება მუდამ ტყუილებსა და ცბიერობაში»-ო... კრემლი ისტერიკაში ვარდება კიროვის მკვლე-

ლობის გამო, რადგან ის მაჩვენებელია ახალგაზდობის ამბოხებისა... ბოლშევიკებს ფეხქვეშ ყინული უტყდებათ, თავის რეჟიმის პირმშო შვილები მათ წინააღმდეგ მიდიან... შორს არაა დრო, როცა მტარვალთ რეჟიმი წაილეკება»-ო.

ნაურო.

ორიოდე სიტყვა აჭარაზე

სამუსულმანო საქართველო (აჭარისტანი) ეს საქრისტიანო საქართველოს განუყოფელი მხარეა, ის ეკუთვნის მთლიან ერთეულ საქართველოს. საქართველოს დამოუკიდებლობის დროს აჭარისტანი რომ განზე იდგა საქართველოსაგან და მისი ნაწილი თურქეთისაკენ იყურებოდა, ამის მიზეზი ძალიან ბევრია, მხოლოდ აქ ვასახელებთ სამ მთავარ მიზეზს: 1) აჭარისტანის კულტურული ჩამორჩენა და ეროვნული შეუგნებლობა, 2) რელიგიური რწმენით შეპყრობა და 3) ქრისტიანი ქართველების მიერ აჭარლების თათრებად წოდება, რაც ხელს უწყობდა სულთანის წარმოებულ გამათურქებელ პოლიტიკას, პან-ისლამიზმის პოლიტიკის გატარებას. საბედნიეროთ ქართველმა მუსულმანობამ ყველგან შეინახა თავისი ეროვნება, და სულთანების პოლიტიკამ გასავალი ვერ ნახა აჭარაში, აჭარლები დარჩენ ნამდვილ სუფთა სისხლიან*) ქართველებათ.

ხემათ ადინშული მიზეზების გამო იყო, რომ აჭარლობის ნაწილი ხელს უწყობდა აჭარისტანში თურქების შემოსვლას 1919 წელში. მხოლოდ დღეს კი სულ სხვა პირობები და მდგომარეობაა. აჭარა წინეთ თუ პირველ რიგში რელიგიას აყენებდა და ყველაფრათ სთვლიდა, დღეს იქ ეროვნებაა ყველაფერი.

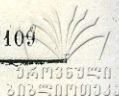
დღეს უკვე აჭარაშიც გაიღვიძა ეროვნულ თავისუფლებისათვის ბრძოლის სურვილი, დღეს აჭარლები თავისუფლებისათვის ბრძოლის ენტუზიაზმით არიან შეპყრობილნი.

აქამდის თუ მხოლოდ საქრისტიანო საქართველო იბრძოდა თავისუფლებისათვის, დღეს მთელი აჭარა მზათა მხარში ამოუდგეს მთლიან საქართველოს სამშობლოს მტრების წინააღმდეგ ბრძოლაში. მიუხედავათ ყოველივე ამისა, საჭიროა რომ ჩვენც აქაც არ დავივიწყოთ აჭარისტანი, საჭიროა ჩვენი ხმის მიწვდენა აჭარლებში იმედების გამტკიცებისათვის, მომავალ მიუცილებელ ბრძოლისათვის მოსამზადებლად მტრის წინააღმდეგ, სამშობლოს განსათავისუფლებლათ.

გარდა ამისა საჭიროა აქ ჩვენი მომზადება, აქ ჩვენი გაერთიანება. საჭიროა აქ ემიგრაციაში შევადგინებოთ ყველა ქართველს, დიდს და პატარას, რომ აჭარლები ქართველებია და ნამდვილი სუფთა სისხლის ქართველები!

ასლან.

*) აჭარლები თურქებზე ქალს არც გაათხოვებენ, არც ითხოვენ თურქის ქალს.

ახალი ფრანგული წიგნები საქართველოზე

ამ ორიოდ თვის წინათ დაიბეჭდა ქ. სტრასბურგში ორი ფრანგული წიგნი: «ქართული კოდექსი ვახტანგ მეფისა, ტომი პირველი» და «ქართული ქრისტიანული ლიტერატურა», რომელთა ავტორია ცნობილი მეცნიერი ორიანტალისტი პროფესორი უზნეფ კარსტ.

პირველი დიდი ფორმატისაა, შეიცავს 347 გვ. და წარმოადგენს მეცნიერულათ დალაგებულს და განმარტებულს, ეგრეთ წოდებულ ვახტანგ მეფის კანონების პირველ სრულ კრებულს ფრანგულ ენაზე. საჭიროა ამ შესამჩნევი წიგნის გარჩევას სპეციალური ადგილი დაეთმოს. ამიტომ მაზე აქ აღარ შევჩერდები. შევნიშნავ მხოლოდ, რომ ავტორს ქართული ენა კარგად შესწავლილი ჰქონია. მეორე ტომში, როგორც ეტყობა, განხრახულია კავკასიის სხვა ერების (მთიელების) ჩვეულებითი კანონების გამოცემა.

რაც შეეხება მეორე წიგნს იმავე პატივცემულ ავტორისა, ესაა საუკეთესო მოკლე სახელმძღვანელო ქართულ ლიტერატურის შესასწავლათ. უძველესი დროიდან თანამედროვე მწერლობამდის. ბ. კარსტს გაცნობილი აქვს ყველაფერი, რაც კი ევროპიულ ენებზე (ფრანგულზე, ინგლისურზე, გერმანულზე და რუსულზე) დაწერილა ჩვენი მწერლობის შესახებ და კარგად შესწავლილი აქვს ქართული მწერლობა უშვალთაც. ამ შესწავლის ნაყოფია ეს პატარა, ყველასათვის ხელმისაწვდომი და ადვილათ გასაგები წიგნი. ეს შეიცავს 177 გვ. და დაყოფილია 34 თავად. წიგნის სახელი შეიძლებადა ყოფიყო მართლ: «ქართული ლიტერატურა», რადგან იქ განხილულია არა მარტო სარწმუნოებრივი-ქრისტიანული, არამედ საერო ლიტერატურაც. მაგრამ სჩანს ავტორს ეს დასპიერებია გამოცემის გასაადვილებლათ. თუ ქართული კულტურის უცხოელებისათვის გასაცნობათ ფრიად ძვირფასია, ეს წიგნი აგრეთვე ძლიერ სასარგებლოა ჩვენი საზღვარგარეთელ ახალგაზდებისათვისაც, რომელნიც დედა-ენის უცოდინარობით ან სხვა მიზეზების გამო არ იცნობენ ჩვენს კულტურას.

თავის წიგნებით ბ. კარსტმა უეჭველია დიდი სამსახური გაუწია ქართული ცივილიზაციის პროპაგანდას უცხოელთა შორის და მაღლიერი ქართველი ერი ღირსეულათ დააფასებს მის ღვაწლს.

ს. შავიშვილი.

კავკასიელთა წრე

ბორდოდან გვატყობინებენ, რომ იქ დაუარსებიათ «კავკასიელთა წრე». ამ წრის მოწოდებას დავბეჭუდავთ შემდეგ ნუმერში.

ახალი წიგნი

რედაქციამ მიიღო ბ. გელას ნაწარმოებთა კრებული «ღრუბლიან დღეებში», ლექსები და პოემები. წიგნი ძალიან კოხტადაა გამოცემული და შეიცავს ორასამდე გვერდს.

წიგნები რედაქციის მიხარო

I.

ეთხოვ პატივცემულ «დამ. საქართველო» სრედაქციას,—მადლობა გამოვუცხადო პარიზის ქართველობას ჩემ წიგნზე,—«ღრუბლიან დღეებში»—წინასწარ ხელის მოწერისათვის.

დიდ მადლობას ვწირავ აგრეთვე დიდათ პატივცემულ შემდეგ პირთ და დაწესებულებებს განსაკუთრებულ მატერიალურ ყურადღებისათვის, რამაც შესაძლებლობა მომიპოვა ჩემი წიგნის გამოსაცემათ—ბატონთ: შალვა ბერიშვილს, მ. ვარდოიანს, დ. ყორყოლიანს, ნ. ჯაყელს, გ. ქელიძეს, შ. აბდუშელს, ნ. ცინცაძეს, პარიზის ქართ. ასოციაციის გამგეობას, სოფოს ქართ. ასოციაციის გამგეობას და ბატონ ვ. ნოზაძეს—უსასყიდლო ტექნიკურ დახმარებისათვის.

მარადის პატივისცემით

ბ. გელა-გელაზანია.

II.

ბატონო რედაქტორ!

უმორჩილესად გთხოვთ მოათავსოთ თქვენს ჟურნალში შემდეგი ანგარიშები.

25 დეკემბრის 1934 წ. შობის ხის ანგარიში.

შე მოსავალი:

შემოსვლის გადასახადი 382 ფ., ქნ კოსტისა 100 ფ., ქნ ფრანზონისა 100 ფ., ბნ მაიერი 100 ფ., ს-ბა «ბალია» 50 ფ., ამერიკიდან მიღებული ქნ ელ. აფხაზის მიერ 460 ფრ. სულ 1.192 ფრ.

გასავალი:

ზალა 350 ფრ., ორკესტრი 150 ფრ., სანოვაგე 418 ფრ. 50 სანტ., ხე და მისი მოწყობა 148 ფრ., ფოსტა, ტელეფ. და სხვა 25 ფრ. 50 სანტ.

საავადმყოფოებში დარიგებული თანხა 100 ფრ. სულ 1.192 ფრ.

ავადმყოფთა დამხმარე კომიტეტი უღრმეს მადლობას სწირავს ყველა იმ პირთ, ვინც დახმარება ამოუჩინა მას ფულით ან პირადი შრომით.

ანგარიში იმ თანხისა რომელიც მიიღო ქნ ელ. აფხაზისამ ქნ თამ. კვარაცხელიასგან ნიუ-იორკიდან 920 ფრ. (62 დოლარი).

ახალგაზდათა წრეს ფონდისთვის 460 ფრ., შობის ხის მოსაწყობად 460 ფრ. სულ 920 ფრ.

კომიტეტი გულწრფელ მადლობას უცხადებს ქნ თამ. კვარაცხელიას და სხვა ძვირფას შემამულეებს, ვინც მიიღო მონაწილეობა ამ თანხის მოგროვებაში.

იბეჭდება და მოკლე დროში გამოვა

ს. ფიტცნალაგას

ახგავთა და საჰმეთა მოლოდინში.